

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Magie a kosmologie Giordana Bruna
Diplomová práce

tema práce: magie a kosmologie Giordana Bruna
Zadávatel katedra: Katedra religionistiky

Zásady pro vypracování

Na základě analýzy dostupných textů, jak přímo od G. Bruna, tak i u odborných autorů zabývajících se právě G. Brunem a jejich následné komparaci a analogii předpokládám, že vymezím magii a kosmologii u G. Bruna a následně dojdu k jejich syntéze a pochopení celkového rámce myšlení.

COULSON, Turnbull: Life and Teaching of Giordano Bruno: Philosopher, Martyr, Mystic
ELLERBROEK, Lucas: Planet Hunters
GATTI Hilary: Giordano Bruno and Renaissance Science: Broken Lives and Organizational Power
CHAPMAN, Allan: Bohové na nebesích
PARRIS, S. J.: Heresy
POLKINGHORNE, John: Věda a teologie
RICHTER, Stanislav: Mikuláš Koperník

Vedoucí diplomové práce: **doc. ThDr. Ivan Štampach**
Katedra religionistiky

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Lucie Valentinová
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2019

Prohlašuji:

Práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 3. 2021

Šárka Jodasová

Chtěla bych poděkovat panu doc. PhDr. Ivanu Štampachovi za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

ANOTACE

Práce je věnována magii a kosmologii Giordana Bruna. V první části se zaměřuje na autory, z kterých Bruno čerpal. Ve druhé části je zaměřena na Brunovu magii. Ve třetí části řeší klíčové pojmy Brunova myšlení. Převážně duši a přírodu. Cílem práce je sjednotit myšlení Giordana Bruna v otázce jeho pohledu na magii a kosmos.

KLÍČOVÁ SLOVA

Giordano Bruno, kosmos, magie, příroda, duše světa, paměťový systém

TITTLE

The magic and cosmology of Giordano Bruno

ANNOTATION

The work is devoted to the magic and cosmology of Giordano Bruno. In the first part I focus on the authors from whom Bruno draws. In the second part I focus on Bruno's magic. The third part deals with the key concepts of Bruno's thinking. Mostly soul and nature. The aim of the work is to unify the thinking of Giordano Bruno in matters of his view of magic and the cosmos.

KEYWORDS

Giordano Bruno, cosmos, magic, nature, the soul of the world, the memory system

Obsah

Úvod.....	8
1 Astronomie Giordana Bruna.....	10
1.1 Vědecký předpoklad.....	10
1.2 Giordano Bruno a Mikuláš Kusánský.....	12
1.3 Giordano Bruno a Mikuláš Koperník.....	15
1.4 Giordano Bruno a Marsilio Ficino.....	19
2 Magie Giordana Bruna.....	23
2.1 Magie.....	23
2.2 Starověké zdroje.....	24
2.3 Přírodní filosofie.....	26
2.4 Umění paměti a Ramon Lull.....	29
3 Mág v kosmu.....	37
3.1 Duše světa.....	37
3.2 Minima.....	40
3.3 Příroda a mysl.....	41
Závěr.....	49
Seznam literatury.....	51

Úvod

V této práci se pokusím dojít syntézy v myšlení Giordana Bruna mezi dvěma velkými směry v dějinách lidstva. Jde o pojetí kosmu a magické myšlení. Je mi známo, že mezi současnými vědci je Giordano Bruno velmi váženou historickou osobností, především díky jeho pojetí nekonečného vesmíru. Což je naprosto pochopitelné. Nicméně je třeba také nahlížet na Bruna tak, jako na mnohé jiné autory v kontextu jejich doby. Nelze proto u takto složitých osobností nahlížet jen jedním úhlem pohledu, natož uzavřít pouze dílčí části jeho myšlení. Zároveň je mi známo, že v oblasti magie je Bruno naopak velmi nedocenenou osobností. Což je poměrně problematické pro můj výzkum, zároveň je to i politováníhodné přehlédnutí Bruna jakožto mága, který je součástí renesanční magické tradice.

Ve své práci se chci zaměřit přímo na myšlení Giordana Bruna, proto vynechávám jeho životopis, který je sice sám o sobě zajímavý, nicméně pro mou práci nemá zásadní užitnou hodnotu. Základním problémem pro mě je, že o Brunovi toho nebylo v českém jazyce na toto téma mnoho napsáno, také v zahraničí je odborných komplexních prací o tomto geniovi nemnoho. Významným zdrojem informací se pro mě tedy staly také odborné zahraniční články. V první části práce se zaměřím nejdříve na předvědecký rámec v osobě Rogera Bacona a částečně i Ramona Lulla, jemuž se budu více věnovat v druhé kapitole. Dále se zaměřím na osobnosti, které ovlivnily Bruna v jeho kosmickém myšlení, těmi jsou velké osobnosti dějin jako Mikuláš Kusánský, nebo Mikuláš Koperník. Zároveň ale také Marsilio Ficino. V této části se pokusím shrnout zásadní vliv těchto autorů na vědecké pozadí Brunova myšlení s ohledem na jejich díla. V Koperníkově případě půjde o dílo v českém překladu *O oběžích nebeských sfér*. U Kusánského se zaměřím na spis *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa*, edičními poznámkami doplněném Janem Patočkou. Také budu čerpat z přeloženého díla obsahujícího základní tři vědecké Brunovi dialogy v českém překladu *Dialogy*, přeložené z italského originálu *Opere Italiane I, Dialoghi metafisici* profesorem Janem Blahoslavem Kozákem.

Ve druhé části se zaměřím na magii Giordana Bruna, konkrétně na jeho přírodní (přirozenou) filosofii (magii) a paměťový systém. V případě přírodní filosofie se zaměřím na hermetický analogický řád světa. V této části budu čerpat z další trojice Brunových dialogů více zaměřených na jeho magické myšlení. Jedná se v českém vydání o *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa* v překladu Jakuba Hlaváčka a Josefa Hajného z latinského originálu *De*

magia a *De vinculis in genere*, dále z italského originálu *Cabala del cavallo pegaseo con laggiunta dell Asino cillenico*. V druhé části kapitoly se zaměřím na umění paměti Giordana Bruna v komparaci s Ramonem Lullem. U Bruna budu čerpat převážně z knihy *Thirty Statues* v překladu Scotta Gosnella z latinského originálu vycházejícího v edici *Opera Latine Conscripta Publicis Sumptibus Edita*. V případě Ramona Lulla budu čerpat z prací Frances Yatesové. Ramon Lull a jeho paměťová kola tvoří jeden z důležitých zdrojů Brunova myšlení. Pokusím se tedy porovnat oba systémy a najít výchozí koncepty obou autorů. Také se zaměřím na imaginaci, která je v centru Brunovi pozornosti.

V poslední části práce se pokusím vyložit stěžejní pojmy Brunova myšlení. Duši světa (*anima mundi*) a přírodu v souvislosti se *schala naturae*. A to v přímé souvislosti s Brunovým homogenním nekonečným vesmírem. V případě duše světa se také zaměřím na původ pojmu, tedy odkud Bruno čerpal. Jedná se o starověké filosofy Platóna a Plotína, dále také o Marsilia Ficina a jeho knihu *Three Books of Life*. V případě přírody se podívám na její roli v Brunově vesmíru a její vztah s Bohem. Jelikož se žebřík přírody a homogenní vesmír zdají jako naprosté protiklady, bude mou snahou prokázat, že tyto pojmy nemusí být v rozporu. Ale naopak můžou tvořit jednotící prvek celého Brunova myšlení. V závěru shrnu a zhodnotím předchozí poznatky v myšlení Giordana Bruna.

1 Astronomie Giordana Bruna

V této části práce se nejprve zaměřím na vědecké kosmické předpoklady a Rogera Bacona. Poté se zaměřím na hlavní autory. Od kterých čerpal Bruno své pojetí vesmíru. Půjde především o Mikuláše Kusánského, Mikuláše Koperníka a Marsilia Ficina.

1.1 Vědecký předpoklad

Zdeněk Neubauer nahlíží na vývoj vědy jako na něco, co vzniklo zásluhou dějinné proměny v uchopení křesťanského zjevení. Samotné zjevení dělí na tři vývojové stupně, které byly poprvé zmíněny a předpovězeny Joachimem de Fiore. Ty jsou položeny na dvou rovinách bytí. Je to stav fyzického světa, ale především stav duchovního vnímání. První stupeň je starozákonní, odpovídající oddanosti a poslušnosti skrze vyvolenost. Je to stav Otce. Druhý je novozákonní, oddanost a poslušnost skrze víru, stav Syna. Nejdůležitější je třetí stav, stupeň konečný. Stav Ducha postavený na poznání a vědění skrze konečné zjevení. Je to stav, kdy je tělesnost upozaděna a na vrchol vnímání se dostává duch. K tomuto obratu měl výraznou měrou přispět řád františkánů. Jednou z větví františkánského řádu byla i oxfordská františkánská mystická škola. Z té vyšel i jeden z významných mužů, na jehož bádání byly založeny mnohé pozdější renesanční práce a poznání. Tím mužem byl Roger Bacon. Zakladatel trojice směrů, na jejichž základě později vyrostlo i to, co dnes nazýváme moderní věda. Prvním směrem je takzvaná světelná ontologie (*propagatio specierum*), druhým je experimentální věda (*scientia experimentalis*), třetí je geometrické znázorňování (*figuratio geometria*).¹ I George Molland přichází s názorem, že takzvaná renesanční věda má své kořeny už ve středověku a to také mimo jiné především u Rogera Bacona. V jeho době došlo k prvním snahám navázat na starou lidskou moudrost. Hledání znalostí u starověkých antických myslitelů má za následek to, že se do popředí dostávají významné osobnosti jakými je například Aristoteles, nebo Pythagoras. S nimi přichází i zájem o starověké vědy, mimo jiné matematika a geometrie.² Ta se stane záhy důležitou pro znázornění vesmíru. Sám Roger Bacon experimentoval také s magií. Je nutné zmínit, že magické vědy a dokonce i některé části hermetických spisů byli známy už ve středověku, ovšem až události doby renesance napomohli k jejich plnému rozkvětu. Roger Bacon rozděloval magii na dva základní směry. Prvním z nich, kterým opovrhoval, byl založen na vyvolávání démonů a jiných entit. Druhý

¹ NEUBAUER, Zdeněk. *O čem je věda?—Mikuláš Kusánský/Trialogus de possess.* Malvern 2009. ISBN 978-80-8670-255-1. str. 52-53.

² MOLLAND, George. *Roger Bacon and the Hermetic Tradition in Medieval Science.* Zdroj: *Vivarium*, Vol. 31, No. 1 (1993), pp. 140-160. Publikováno: Brill. Dostupné z: www.jstor.org/stable/42569882 str. 141-142.

proud stál za založením jeho vědeckých poznatků. Jak tvrdí Pierre Hadot, Bacon byl ochoten připustit, že magie zachycuje určité přírodní děje, jako je komunikace mezi fyzickými a duchovními jsoucny na dálku. Nicméně pro něj pravá přírodní magie a pravá metafyzika dosud nevznikly (tj. v jeho době). Přirozená magie předpokládá znalost forem. Jejím úkolem mělo být podání uceleného soupisu všech lidských vynálezů. Nestačí pouze pozorování všech přírodních jevů, ale je nutné získávat poznatky vlastním přičiněním, na základě pokusů, které člověk provádí sám za pomoci mechanického umění. Snaží se o odhalení tajemství přírody.³ Nicméně nelze zcela chápat hledání skryté přírody z našeho současného úhlu pohledu. V Baconově době to znamenalo vyvolávání skrytých sil přírody a jejího nenásilného duchovního usměrňování za pomoci určitého druhu informačních signálů ve formě obrazů, schémat a návodů. Tato, na první pohled věda, dala jeden ze základů pozdější renesanční přírodní magii založené na sympatetice.

Světelná ontologie předpokládá existenci jediného hmotného bodu, který má tvar světla. Přirozenost světla způsobuje, že šíří samo sebe, díky tomu vzniká prostor. Světlo se šíří geometricky. Vesmír, který je naplněn světlem, má proto geometrický charakter. Sám o sobě je tedy geometrickým prostorem. Ve středověku je ale ještě vesmír chápán jako konečný, světlo se odrazí od nejzazší meze a zamíří zpět, přičemž se setkává s prvotním světlem vyzářovaným. Z příčiny této nestále interakce měli povstat i planety včetně samotné Země a všech pozemských jsoucen. Každé jsoucno tedy obsahuje světlo a tím je také pravdivé a dobré, zároveň jsou všechna jsoucna skrze světlo ve vzájemné interakci.⁴ Vzájemná interakce jsoucen bude později hrát významnou roli v myšlení renesančních autorů včetně Giordana Bruna. Světelná optika později sloužila při určování drah a velikosti nebeských těles. To, co začalo jako fascinace zrcadly, jejich schopností odrážet světlo a vytvářet světelné triky, skončilo výzkumem světelného odrazu Slunce od Měsíce.⁵ Protože je vše stvořeno světlem, je vše také světelný zdroj a každý světelný zdroj má také určité vlastnosti, které se šířením světla přenášejí z objektu na objekt a komunikují na základě podobných substancí. Vlastností světla, především u Slunce se později také zabýval Marsilio Ficino, byť v posunuté platónské formě. Geometrické znázorňování navrhl Roger Bacon nejprve pro obrazy náboženské tematiky.

---

³ HADOT, Pierre. *Závoj Isidin: esej o dějinách ideje přírody*. V Praze: Vyšehrad, 2010. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7429-013-8. str. 124-125.

⁴ NEUBAUER, Zdeněk. *O čem je věda?—Mikuláš Kusánský/Trialogus de possess.* Malvern 2009. str. 151-152.

⁵ MOLLAND, George. *Roger Bacon and the Hermetic Tradition in Medieval Science*. Zdroj: *Vivarium*, Vol. 31, No. 1 (1993), pp. 140-160. Publikováno: Brill. Dostupné z: www.jstor.org/stable/42569882 str. 151-152.

Takto se měly stát nejen obsahem víry, nýbrž také nástrojem intelektuálního zření. Tak se také stalo, že vnímání obrazů bylo posunuto do perspektivy *divina perspectiva seu proportio* božskému pohledu či poměru. Vznikla tak nápodoba, vnímaná jako stejné se skutečným, vznikl geometrický prostor, jehož chápání se posunulo na vnímání celého vesmíru. Vše zahrnující, geometrický, tudíž také s geometrickým prostorem totožný. Svět mohl být matematicky a geometricky uchopen, což se také následně stalo. Nejzřetelněji v díle Mikuláše Kusánského. Z původně božského znázornění v obrazech přes jejich geometrizaci až po fyzický svět. Vše bylo možné znázornit jednotným geometrickým, či matematickým modelem. Hranice byly smazány.⁶

Druhým významným autorem, který ovlivnil především Giordana Bruna, byl Ramon Lull. Pocházel ze Španělska, byl také oddaným křesťanským misionářem, to se mu nakonec stalo osudným. Jeho základní práce spočívá na komplexním systému kombinování, který by měl být dle názoru Frances Yatesové odvozen od židovských kabalistů z Mallorky. Základem systému je série diagramů a tabulek s koncentrovanými kruhy obsahující květinové vzory jako základní nástroj kombinování. Jakmile se dají kruhy do pohybu a začnou rotovat, květiny-označující čísla se přeskládají a vytvoří jednoduchou šifru.⁷ Zdeněk Neubauer toto umění označuje za kombinátorský kalkul a přiřazuje ho jako čtvrtý opěrný sloupec pro moderní vědu. Umění kombinátorské jako umění racionality.⁸

1.2 Giordano Bruno a Mikuláš Kusánský

Podle některých vědců zde existuje dlouhá historická filosofická tradice, ze které vychází Bruno jako nástupce Kusánského. Tradice byla založena Francem Klemensem a Eduardem Endmannem. Jak ale mohl být takový koncept vůbec založen, když Kusánský nebyl až do roku 1847 řádně interpretován a publikován. Jeho dílo publikoval až jistý Franz Clements a to tak, že ho plně přizpůsobil pojetí devatenáctého století, které vyžadovalo vytvořit sousledný ucelený obraz filosofie dějin.⁹ I přes tyto nesouvislosti se teorie o

⁶ NEUBAUER, Zdeněk. *O čem je věda?—Mikuláš Kusánský/Trialogus de possess.* Malvern 2009. str. 56-57.

⁷ DUNCAN, Denis. *Calvino, Lull, Lucretius: Two models of Literary Combinatorics.* Zdroj: *Comparative Literature*, Vol. 64, No. 1 (winter 2012), pp. 93-109. Publikováno: Duke University on behalf of the University of Oregon. Dostupné z: www.jstor.org/stable/41412159 str. 94.

⁸ NEUBAUER, Zdeněk. *O čem je věda?—Mikuláš Kusánský/Trialogus de possess.* Malvern 2009. ISBN 978-80-8670-255-1. str. 57.

⁹ CATANA, Leo. *THE COINCIDENCE OF OPPOSITES: CUSANIAN AND NON-CUSANIAN INTERPRETATION IN THE THOUGHT OF BRUNO.* *Bruniana a Campalliana*, Vol. 17. No. 2(2011), pp. 381-400. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z:

návaznosti dále rozvíjí. Felice Tocco považoval Kusánského za jednoho ze tří hlavních zdrojů Brunova myšlení, těmi zbylými dvěma měli být Ramon Lull a Mikuláš Koperník. Bruno však příliš často o Kusánském nemluví, to častěji referuje o antických pramenech a osobnostech. Ať už souhlasně nebo zamítavě. V jeho pracích se dá na jejich jména narazit s celkem pravidelnou frekvencí. I přes tyto odkazy zůstávají pro Catana zdrojem zavádějícím, tak jako i možný významný zdroj Ficino.¹⁰ Jedna z nejjasnějších zmínek o Kusánském se nachází v dialogu *La Cena de Le Ceneri*. Kde je Brunem zařazen mezi další významné matematiky, kteří tvrdili, že se Země pohybuje. Nazývá ho zde božským Kusánským především pro jeho spis *Vědění o nevědění II*. Kusánský zde odvozuje zemský pohyb ze spekulativních předpokladů. Také zde interpretuje Boha jako jediné bytí, o kterém se dá říct, že je absolutní.¹¹ V dialogu *De La Causa* Bruno cituje Kusánského pro jeho způsob užití matematického argumentu. Kusánský měl objevit mnoho geometrických tajemství a interpretovat je božsky. Použití takového argumentu je zcela záměrné. Bruno tím chtěl naznačit, že se protiklady shodují, všechny věci jsou jedním. Jedná se o různost výkladu světa, matematického, nebo jiného. Proto Bruno použil Kusánského matematický argument (přímka a kruh jsou stejné) pro ontologickou ideu jednoty. Kusánského rovnici, typickou pro Platóna a neoplatónismus, vztah mezi nekonečnem a jednotou, vztah mezi Bohem a Stvořením.¹² Kusánský o tom hovoří takto: „...*Bůh je naprostá maximálnost a jednota, předchůdná absolutním způsobem před rozličnými a navzájem nespojenými věcmi, jakými jsou například protiklady...*“¹³ Vesmír je rozvinutím Boha, přestože nedokonalým a nedostačujícím. Je to oblast mnohosti a rozdílnosti, která je demonstrací toho, co je ve své podstatě nedílnou součástí Boha samého. Vše je v něm přítomno jako nesmírná a nedělitelná jednota, která zahrnuje rozdílné a dokonce protikladné kvality. Zároveň je každá věc tento vesmír, a proto i každá věc Boha svým jedinečným bytím představuje. A to na jedné straně skrze bohatou rozmanitost vesmíru a zároveň také svou jedinečnou individualitou.¹⁴ Bruno

www.jstor.org/stable/24337634. str. 381-383.

¹⁰CATANA, Leo. *THE COINCIDENCE OF OPPOSITES: CUSANIAN AND NON-CUSANIAN INTERPRETATION IN THE THOUGHT OF BRUNO*. *Bruniana a Campalliana*, Vol. 17. No. 2(2011), pp. 381-400. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24337634

str. 387.

¹¹*Tamtéž*. str. 390.

¹²*Tamtéž*. str. 391.

¹³ KUSÁNSKÝ, Mikuláš. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. ISBN 80-7021-472-4. str. 163.

¹⁴ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*. V Praze: Vyšehrad, 2004. Dějiny idejí. ISBN 80-7021-586-0 str. 18-19.

považuje Kusánského za předchůdce Koperníka, protože také držel model o pohyblivosti Země. Což se jeví jako velmi problematické za předpokladu, že Bruno uvažoval o světě v jeho fyzické podobě, pro Kusánského je to vesmír v jeho metafyzické podobě.¹⁵

Kusánský se měl stát milníkem mezi novým a starým, prereformovaným reformátorem. Jeho vybrané dílo, postavené ještě na filosofii středověku, nutně směřovalo dopředu jako milník novodobých věd. Clemens se ještě domnívá, že Bruno vytvořil svou přírodní filosofii právě na Kusánském. Falchenberg oceňuje především původ německého myšlení v Itálii. Kusánský měl svou teorii stavět na platónských základech. Pouze skrz Božského ducha probíhá myšlení a realita, bez něj by to nebylo možné. Božské myšlení je tvořivé, lidské je pouze reflektující, napodobující. Absolutní Bytí nemůže člověk svou omezenou myslí nikdy zcela pochopit. Kusánský se ve své úvaze o nedostatečném reflektování božského stvoření přiblížil ve výkladu o nekonečném trojúhelníku.¹⁶ Ten je tvořen nekonečnou přímkou a jediným nekonečným úhlem. Podobně je to i s kruhem. Nekonečný kruh je také jediná nekonečná přímka. Klasický trojúhelník je ohraničený svými úhly, které se mohou rozšiřovat a zmenšovat na základě omezenosti a konečnosti. U nekonečného trojúhelníku je možné mít také nekonečné úhly, roztažené, či smršťené tak, že se trojúhelník stává nekonečnou přímkou a zároveň je stále trojúhelníkem. Tak jak si nedokážeme představit nekonečný trojúhelník a kruh, tak i nekonečná linie je pro lidské smysly nepostřehnutelná. Náš rozum je schopný si představit konečnou linii, konečný kruh a konečný trojúhelník.¹⁷ V nekonečném trojúhelníku promítá Kusánský Boha jako Svatou Trojici. Dokonalé geometrické obrazce, jako kruh, trojúhelník, či linie jsou projekce dokonalého nekonečného Boha. Vesmír je v geometrickém pohledu jeho nedokonalou nápodobou. Žádné konkrétní místo si nemůže nárokovat bytí absolutního středu vesmíru. Přestože Kusánský stále věří v existenci sfér, přičemž sféra stálic se pohybuje nejrychleji a dále zachovává víru v jakousi centrálnost vesmíru. I tak v Kusánského pojetí vesmíru, jako něčeho, co ve své rozmanitosti obsahuje Boha, neexistuje žádný pevný střed, vůči kterému by měl být ostatní obsah vesmíru podřízen. To mu umožňuje právě předpoklad, že je Bůh obsažen ve všem zcela rovnoprávně.¹⁸: *“z toho důvodu je nemožné, uvážíme-li různé pohyby*

---

¹⁵ *Tamtéž.* str. 23.

¹⁶ MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozupné z: www.archive.org str. 141-143.

¹⁷ MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozupné z: www.archive.org str.143.

¹⁸ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*. V Praze: Vyšehrad, 2004. Dějiny idejí. ISBN 80-7021-586-0. S.26-27.

nebeských sfér, že by stavba světová (universum) měla za své pevné a nehybné centrum buď tuto Zemi, nebo vzduch či oheň, nebo cokoli jiného.¹⁹ Nejenom že vesmír nemá své pevně dané centrum, zároveň nemá ani přesně daný obvod. Vesmír bez pevně daného obvodu a středu se tak pro Kusánského stává vesmírem nevymezeným. Což znamená, že nemá hranice, ani nemá žádné přesné vymezení svých konstitučních složek, nemá pevně danou přesnost. A zároveň se pro nás stává našimi smysly nikdy zcela poznatelný.²⁰ Bruno to chápe zcela jinak, oproti Kusánskému, který tvrdí, že je pro nás Bůh reprezentovaný nekonečnou linií v jeho geometrickém systému našimi omezenými smysly zcela nepostřehnutelný, Bruno tvrdí, že lidská mysl není omezená, vychází z plnosti Božské prozřetelnosti. Bůh není nepoznatelný a neuchopitelný, ale je s nekonečným vesmírem Jedno. Božská trojice Otec, Syn a Duch Svátý jsou jednota, promítající se do nekonečného vesmíru jako možnost hmoty, aktualita formy a sjednocující pohyb.²¹ Protože Bůh a nekonečný vesmír jsou Jedno, není zde žádný střed ani obvod, není zde vyšší a nižší. Každá část se účastní kreativní síly, čili duše. Kusánský nikdy nepřijal možnost duše vesmíru, která by se měla ke hmotě tak, jako se má lidská duše k tělu. Pro Bruna je duše prostupující celým nekonečným vesmírem přítomna zcela reálně.²² Dále také vyvrací jeho teorii o tom, že Země je ohnivá hvězda, tak jako Slunce. Země není ohnivé svítící těleso. Pouze světlo odráží. Tak je to i s Měsícem, Měsíc odráží sluneční světlo svým krystalickým vodním povrchem. Země odráží světlo na Měsíc a mnohem silněji než Měsíc na Zemi, protože je také větší.²³ V některých částech zase naopak souhlasí. Slunce se skládá z několika částí, podobně jako člověk a jeho údy. My se nacházíme mimo jeho ohnivý region, můžeme pozorovat pouze záblesk některých částí skrze sluneční oheň. Ukazují se nám jako sluneční skvrny.²⁴

---

¹⁹KUSÁNSKÝ, Mikuláš. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. str. 174.

²⁰KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*. V Praze: Vyšehrad, 2004. Dějiny idejí. str.18.

²¹MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozdupné z: www.archive.org str. 145.

²²MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozdupné z: www.archive.org str. 147.

²³BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL) str. 90.

²⁴CATANA, Leo. *THE COINCIDENCE OF OPPOSITES: CUSANIAN AND NON-CUSANIAN INTERPRETATION IN THE THOUGHT OF BRUNO*. *Bruniana a Campalliana*, Vol. 17. No. 2(2011), pp. 381-400. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24337634 str. 399.

1.3 Giordano Bruno a Mikuláš Koperník

Koperníkova astronomie se dá shrnout do tří základních tezí. První z nich je prohlášení, že Slunce je středem vesmíru a ono společně se sférou stálic jsou nehybné. Planety obíhají ve sférách kolem Slunce v následujícím pořadí: Merkur, Venuše, Země, Mars, Jupiter a Saturn. Země sama o sobě vykonává trojí pohyb, otáčí se kolem vlastní osy jednou za den, obíhá kolem Slunce jednou za rok, její osa vykonává pohyb sklonu.²⁵ Soubor Koperníkova uceleného a zrevidovaného díla měl vzít roku 1542 Rhaeticus, jeho první následovník, do Norimberku na tisk, vykonávaný pod jeho osobním dohledem. Osobního dohledu se nakonec nemohl účastnit až do konce, tak ho svěřil norimberskému kazateli, který se vyznal v astronomii Andreu Osiandrosovi. Ten nejenomže dílo zredukoval a vynechal některé pasáže, ale především k němu přidal i vlastní předmluvu. Ta tvrdí, že Koperníkovy šlo v jeho práci o pouhé hypotézy, které nemohli být pravdivé, dokonce ani pravděpodobné, ale sloužili především pro správný výpočet planetárních drah. Z tohoto důvodu došlo později ke zmatení a mnozí čtenáři následně toto považovali za skutečný Koperníkov záměr.²⁶ Ne však Bruno. Je plně obeznámen s tímto tvrzením v úvodu do Koperníkova díla. Vyvrací domněnku, že by kdy Koperník smýšlel o vesmíru pouze v hypotetické rovině a samotnou předmluvu označil za vpašovanou nevěřícím a drzým oslem.²⁷ Totéž tvrdí i Tomáš Nejeschleba v knize *Kapitoly z renesanční filosofie*, podle jeho výkladu chápal Bruno Koperníkovu soustavu jako fyzikálně platný, nikoli jako pouhý matematicko-hypotetický konstrukt.²⁸ Bruno se o Koperníkovi zmiňuje ve spise *La Cena De le Ceneri*. Na začátku jasně uvádí, že on sám není Koperník, tedy se na věc nedívá Koperníkovými očima, nýbrž svými vlastními. Přesto uznává, že pokud jde o pozorování, vděčí za mnohé právě Koperníkovi i jiným matematikům. Ty připodobňuje k následovníkům světla, kteří přidávají další světlo. Je to upomínka na astronomickou tradici, kterou respektuje a může na ní stavět. Zároveň dodává, že jsou podobni venkovanům a Bruno sám je podoben vojevůdci, kterému venkované donášejí zprávy o probíhající bitvě, ale jen vojevůdce rozumí svému úkolu.²⁹ Přesto je zcela zřejmé, že Bruno z Koperníka čerpal především v otázce o trojím pohybu Země. Pro

²⁵ KOPERNÍK, Mikuláš, HLADKÝ, Vojtěch, ed. *O oběžích nebeských sfér*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2016. ISBN 978-80-7285-199-7. str. 49.

²⁶ *Tamtéž*. str. 48.

²⁷ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 81.

²⁸ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. ISBN 978-80-7325-350-9. str. 145.

²⁹ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 52.

porovnání shrnu výklad obou autorů. Koperník jasně uvádí, že Země má trojí pohyb. První z nich je oběh dne a noci probíhající kolem zemské osy od západu k východu tak, že se pozorovateli zdá pohyb opačný. Druhý pohyb je roční ohyb středu. Zatímco nám se zdá, že se Slunce nachází jednou v obratníku Raka a jindy zase Kozoroža na své vlastní epicyklické pouti, je to pohyb Země, který toto způsobuje. Pokud by Slunce měnilo svou epicyklickou dráhu, neměnila by se délka dne a noci, ale zůstávala by stejná. Takže by mohla být například celý rok rovnodennost. Třetím pohybem je pohyb Země kolem Slunce.³⁰ Pokud jde o Bruna, připisuje Zemi taktéž stejný trojitý pohyb. Země se otáčí během 24 hodin kolem své osy od západu k východu. Tím způsobuje zdání, že celý vesmír krouží kolem ní. Ta představa je pro Bruna falešná a proti přírodě. Země sama se točí, aby sobě zajistila den a noc, teplo a chlad. Její oběh kolem Slunce způsobuje střídání ročních období. Třetím pohybem, je otáčení k točnám. Aby prostřídala podnebí, tropické za mírné atd. Samozřejmě pro Bruna stejný trojí pohyb jako Země vykonávají i ostatní nebeská tělesa.³¹ Z toho a dalšího je zřejmé, že si Bruno Koperníka váží a označuje ho za genia své doby který, přestože často podléhal nevyjasněnostem a bludům, odvedl významnou věc pochopením, že Země není natolik významná, aby mohla činit střed vesmíru. V něm se nachází mnoho mnohem větších a významnějších těles. Přesto se nemůže zdržet kritiky pro použití matematického konceptu, nikoli přírodní filosofie.³² Ohledně Koperníka a Bruna má takové mínění i Nejeschleba. Bruno sice hájil Koperníkovu heliocentrický model, ale i přesto, že bývá řazen mezi Koperníkovy nástupce, je jeho postoj ke Koperníkovi nejednoznačný. Jeho vlastní vizi vesmíru jako prostoru, který nemá žádné ohraničení nemůže Koperníkova představa se svým, i když heliocentrickým, přesto nebeskou klenbou ohraničeným vesmírem, stačit.³³ Bruno také nechápe, proč by měla mít každá ze sedmi bludných hvězd svou vlastní sféru, zatímco zbytek by měl sdílet jedinou osmou sféru. Sféru podle starého učení stálou, na které se všechny hvězdy pospolu přibíty pohybují. V první řadě je nutné vše odvozovat ze zemské rotace a také z předpokladu podobnosti pohybu Země a jiných hvězd. Předpoklad, že se hvězdy nehýbají, vyplývá z jejich vzdálenosti od Země. Pokud někdo nabyl dojmu, že se hvězdy nepohybují, není to proto, že se nepohybují, nepodléhají stejným pohybům jako Země a bludné hvězdy (planety) a zachovávají mezi sebou stejnou vzdálenosti. Jsou od nás tak vzdáleny, že je pro nás

³⁰ KOPERNÍK, Mikuláš, HLADKÝ, Vojtěch, ed. *O oběžích nebeských sfér*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. str. 127-129.

³¹ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 107.

³² *Tamtéž*. str. 53.

³³ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. str. 145.

jejich pohyb neviditelný. Přesto mohou být vzdálené hvězdy nejen stejně velké, ale dokonce větší než Slunce.³⁴ Je ovšem pravda, že by Bruno nemusel mít přístup přímo k originálnímu dílu Koperníka, nýbrž ho mít zprostředkovaně skrze jiného autora. Tím by měl být anglický matematik a astronom Thomas Digges. Ten publikoval Koperníkovu teorii v rámci svých vlastních prací. Avšak udělal zde jednu významnou změnu. Za sférou Saturna, kde se v klasických nákresech nacházela osmá sféra, sféra stálic, upevněná na kružnici. V případě diagramu zakresleném Diggesem jde o sféru stálic, které jsou směrem od středu rozkresleny po celé ploše, nikoli pevně ukotveny na kružnici, takže nabývají dojem, že nemají hranice. Takové schéma se přímo u Koperníka nikde nenalézá. Digges navrhuje rozšíření sféry stálic do nekonečna, protože pro něj tato sféra zastupovala křesťanské nebe. Ve středověku se toto nebe nacházelo až za sférou stálic, Digges obojí spojil v jedno. Podle tvrzení Todda Timberlakeho Koperník zvětšil pro své matematické potřeby vesmír mnohem více, než byl znám ve středověkém ptolemaiovském systému, nicméně až Digges přišel s myšlenkou nekonečného vesmíru obsahujícího nekonečně hvězd. Je pravděpodobné, že Bruno se s Diggesovou publikací setkal krátce po svém příjezdu do Anglie a přijal celý Koperníkov-Diggsův model. Zřejmě zde poprvé narazil na myšlenku o nekonečném vesmíru obsahujícím nespočetně hvězd.³⁵ Alexandre Koyré popisuje Thomase Diggse jako člověka, který na jednu stranu přejímá Koperníkov výklad kosmu, na straně druhé jeho rozšíření hvězdnaté sféry je jasně teologický koncept. Udržuje oddělení našeho světa a světa nebeské sféry, Božího díla, sféry andělů a svatých. Až Giordano Bruno se odvažuje přesunout obraz nekonečného světa do našeho fyzického prostoru.³⁶

Také Ernan McMullin zmiňuje možnost, že by Bruno nemusel tak zcela čerpat od Koperníka, respektive ho pochopit. Zásadní problém nastává v postavení Země a Měsíce. Podle Koperníka obíhá Měsíc kolem Země. Bruno to chápe tak, že Měsíc a Země obíhají po třetím epicyklu směrem od Slunce, zároveň se vzájemně obíhají po menším epicyklu, který sdílejí.³⁷ Podobně jako když kolem sebe krouží dva soupeři připraveni k boji. McMullinovi se

---

³⁴ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 115.

³⁵ TIMBERLAKE, Todd, WALLACE, Paul. *Finding Our Place in the Solar System: The Scientific Story of the Copernican Revolution*. Cambridge. Cambridge University Press, 2019. ISBN 9781107182295. str. 149-151.

³⁶ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*. V Praze: Vyšehrad, 2004. Dějiny idejí. str. 37-39.

³⁷MCMULLIN, Ernan, *Bruno and Copernicus*. Isis, Vol. 78, No.1 (Mar., 1987), pp. 55-74, Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/232729 str. 56.

nezdá, že by Koperník kdy psal o tom, že by Měsíc a Země byli na té samé epicykle. Při osobním nahlédnutí do Koperníkovi knihy *O oběžích nebeských sfér* se mi podařilo dohledat toto:

„...bude v sobě obsahovat Zemi, i jí provázející Měsíc a všechno, co je obsaženo v měsíční sféře. Nijak tedy nemůžeme od sebe odloučit Měsíc, který je jí nesporně nejbližší, a to především proto, že v onom prostoru pro něj nacházíme zcela vyhovující a více než dostatečné místo. Proto se nezdráháme tvrdit, že všechno to, co Měsíc uzavírá ve své sféře, i střed Země, obíhá stejně jako...“³⁸

Z tohoto tvrzení nevyplývá, že by Měsíc a Země mohli obíhat vzájemně kolem sebe. Navíc se zde ukazuje další problém. Bruno by sférickým pohybem Země a Měsíce přidal navíc ke třem výše zmíněným pohybům ještě pohyb čtvrtý, tím by ale sám sobě odporoval. Frances Yatesová se domnívá, že by Bruno mohl k tomuto výkladu dojít skrze nesprávnou interpretaci jiného autora, konkrétně Pontuse de Tyard.³⁹ Yatesová sama o sobě nabízí trochu abstraktní výklad. Tvrdí, že Bruno mohl takto jednat záměrně, aby ve své sférické soustavě skryl tajný mystický a hermetický symbolismus. S tímto tvrzením nemůže McMullin zcela souhlasit, protože by v tom případě Bruno při výkladu Koperníkovy soustavy nejednal tak jak jednal.⁴⁰ Když v dialogu *La Cena De le Ceneri* nakreslil Torquatus do středu Zemi a kolem ní epicyklus Měsíce, byl Brunem zesměšněn. Označen za hlupáka, který se jen dívá na obrázky, ale nečte kapitoly. Následně mu bylo sděleno, že tečka uprostřed epicyklu je pouze stopa po kružidle, jež tam zůstala po opsání epicyklu Země a Měsíce, který je jim společný.⁴¹ Pokud by tím zamýšlel jakýkoli skrytý výklad, mohl Torquatuse napadnout z teologického úhlu, nikoli praktického, jako je otištění tečky na papíře, což však neučinil.

1.4 Giordano Bruno a Marsilio Ficino

Dilvin Knox se zamýšlí nad možností teorie, podle které by Bruno mohl ve svém výkladu Koperníka použít jako oporu Ficina. Oba autoři se měli ve svých dílech zmínit o starověkých filosofech, jako byl velevýznamný Platón. Ve Ficinových pracích měla být

³⁸ KOPERNÍK, Mikuláš, HLADKÝ, Vojtěch, ed. *O oběžích nebeských sfér*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2016. str. 122.

³⁹ MCMULLIN, Ernan, *Bruno and Copernicus*. Isis, Vol. 78, No.1 (Mar., 1987), pp. 55-74, Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/232729 str. 57.

⁴⁰ *Tamtéž*. str. 58.

⁴¹ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 112.

údajně naznačena Země, jako objekt obíhající po axisu kosmu.⁴² Základním opěrným bodem pro tuto teorii se autorovi zdá Brunovo vystoupení na Oxfordské universitě. To se nám dochovalo díky zápisu biskupa z Kanterbury, který jako téměř všichni přítomní patřil k Brunovým oponentům. A který mu tak, jako mnozí vyčetl, že pouze okopíroval Ficinovi úvahy. Knox navazuje na myšlenku George Abbota, pokud jde o Ficinuv výklad vesmíru. Ficino nikdy neuvažoval, že by Země obíhala kolem Slunce jako planeta. Ta správná otázka je, zda Ficino mohl uvažovat o zemském pohybu po vesmírném axisu. To by sice znamenalo, že by Země byla stále středem oběhu všech známých vesmírných těles, ale už ne jako zcela nehybné těleso. A i takové vysvětlení by se dalo považovat za malý, ale důležitý krok vpřed.⁴³ Nebylo by to tak zcela nemožné, protože Ficino v mnohých věcech navazuje na Platóna. Ten se otázkou, zda se Země pohybuje či nikoli, zabývá v dialogu *Timaos*. Platón považuje veškerá nebeská tělesa za ohnivé bohy. Jedni jsou na obloze určeni ke stálosti, jejich jediným pohybem je otáčení, jsou to hvězdy. Jiní vytvářejí určitý pohyb, obracejí se a jejich pohyb připomíná bloudění. Nejstarším a nejdůležitějším bohem je Země.: „*Zemi pak, naší živitelku, obalenou kolem osy protínající vesmír, učinil strážcem a původcem noci a dne a ona je nejstarší ze všech bohů, co jich bylo v nebeském prostoru vytvořeno.*“⁴⁴ Je zde jasně naznačeno axiomitické protnutí vesmíru. Odkaz na Platónuv spis *Timaos* v souvislosti se zemským pohybem se dá dohledat i u samotného Bruna: „*aby mohl na tom založiti pevnější důkazy antických učenců, kteří měli naprostou volnost při vymyšlení různých druhů kruhů, aby tím mohli vysvětlovati určité zjevy na hvězdném nebi...co, prohlásili, učili a dříve potvrdili., Platón v Timaiovi, byť i bázlivě a nepřesvědčivě...*“⁴⁵ Zmínka vychází z přímých souvislostí Brunovi obhajoby zemského pohybu vesmírem, kdy pro své potřeby zmiňuje předchůdce této úvahy, aby svým slovům dodal historickou platnost.

Další Platónova úvaha, kterou bral Ficino za svou, je Platónuv výklad universálního oživení. Pojem světová duše, všeoživující princip, proniká celým vesmírem v kruhových pohybech, které stoupají a klesají.⁴⁶ Tak, jak se to má s kruhovým pohybem světové duše, je

⁴²KNOX, Dilwyn. *FICINO, COPERNICUS AND BRUNO ON THE MOTION OF THE EARTH*. Bruniana a Campanelliana, Vol. 5. No. 2.(1999), pp. 333-366. Publikováno: Accademia Editiale. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24331708 str. 333.

⁴³Tamtéž. str. 334.

⁴⁴PLATÓN. *Timaos, Kritias*. Ed. František Novotný. OIKOYMENT, 1996. ISBN 80-86005-07-0. str. 37. 40b.

⁴⁵BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 83.

⁴⁶KNOX, Dilwyn. *FICINO, COPERNICUS AND BRUNO ON THE MOTION OF THE EARTH*. Bruniana a Campanelliana, Vol. 5. No. 2.(1999), pp. 333-366. Publikováno: Accademia Editiale. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24331708 str. 336.

to i s pohybem živlů. Oheň voda a vítr v kruzích stoupají a klesají ve své vlastní sféře, takže nejsou zcela jasně ukotveny na jedno místo. Knox se zamýšlí nad tím, proč Ficino umožnil pohyb výše zmíněným třem živlům, ale živel země se takto rozpohybovat neodvážil.⁴⁷ Pohyb živlu země dovolil interpretovat pouze neznámému Egesiasovi. Kdo to mohl být, na tom se badatelé nedokáží shodnout, jedni tvrdí, že je to zkomolenina jména jiného antického filosofa, jiní, že Ficino mohl použít neznámý arabský nebo židovský zdroj. Nicméně Egesias skrze Ficina rozpohyboval zemský element tak, jak je to umožněno zbylým třem elementům, obíhat ve vlastní kruhové sféře.⁴⁸ Platón neboli celý novoplatonismus je také možné vysvětlení, proč neměl Bruno tak zcela rád matematiky. Platónský svět je jiný, není matematický ani geometrický, nýbrž zcela oživený.⁴⁹ Jeho špatný vztah k matematikům se dá vysvětlit také tvrzením, že matematici a jim podobní zničili původní Aristotelův výklad, ohnuli ho a matematicky přizpůsobili křesťanskému výkladu o vesmíru. Je třeba dodat, že Bruno studoval Aristotela ještě v době jeho pobytu v klášteře, později se od něj odklonil a jeho vztah k tomuto autorovi se stal velmi nevyzpytatelný. Pravděpodobně proto, že byl často využíván a zneužíván Brunovými odpůrci, takzvanými pedanty jeho doby.⁵⁰ Nicméně díky četbě Aristotela se Bruno dostal k četbě starších starověkých řeckých autorů, od nichž čerpal. Například Anaxageros vyjádřil vztah mezi konečným jednotlivcem a Jedním. Každá věc je ve všech věcech vše-tvořící prostupuje vším, takže není žádné malé části, ale vše je součástí celku.⁵¹ Do nového zájmu o starověké filosofy vstupuje Platón. Hvězdy a Země dostávají duši, démony, živoucí duše rostlin a kamenů.⁵² Především v Platónově dialogu *Timaos*, duše nahrazuje matematický výklad světa, ten je sesazen z trůnu a stává se pro Bruna pouhou podporou při výkladu vesmíru.⁵³

Abott soudí, že Bruno použil Koperníka pouze jako první krok, tím, že se Země pohybuje v koperníkovském smyslu, umožňuje ve smyslu Ficinově a Platónově pohybovat elementy. Abott říká, že Bruno odvodil elementární pohyb od Ficina a je tomu tak i přesto, že

---

⁴⁷ *Tamtéž.* str. 337-339.

⁴⁸ *Tamtéž.* str. 343.

⁴⁹ MCMULLIN, Ernan, *Bruno and Copernicus*. Isis, Vol. 78, No.1 (Mar., 1987), pp. 55-74, Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/232729 str. 61.

⁵⁰ MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozupné z: www.archive.org str. 124.

⁵¹ *Tamtéž.* str. 126.

⁵² *Tamtéž.* str. 128.

⁵³ MCMULLIN, Ernan, *Bruno and Copernicus*. Isis, Vol. 78, No.1 (Mar., 1987), pp. 55-74, Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/232729 str. 61.

Bruno Ficina jako zdroj svého myšlení nikdy nevedl.⁵⁴ Tímto krokem by ale Bruno v podstatě zneužil Koperníka, aby pod jeho kosmický výklad ukryl jiný, podložený Platónem a Ficinem, nikoli ovšem tak daleko mystický a hermetický jak tvrdí Yatesová, ale filosofický. Bruno stále předpokládá, že Koperník mluví o reálném světě, o přirozeném pohybu. Pohybu planet i elementů. Koperník ale o tomto explicitně nemluví, pokud by o něčem takovém mluvil, mluvil by o přitažlivosti, v dnešním výkladu jako o gravitaci, zasazenou do vesmíru Božskou Prozřetelností. Kdyby znal platónský výklad o pohybu elementů, tak by to, jak se Knox domnívá, z obavy před nepřátelstvím scholastických myslitelů zatajil. Nebo prostě ignoroval.⁵⁵

2 Magie Giordana Bruna

---

⁵⁴KNOX, Dilwyn. *FICINO, COPERNICUS AND BRUNO ON THE MOTION OF THE EARTH*. Bruniana a Campanelliana, Vol. 5. No. 2.(1999), pp. 333-366. Publikováno: Accademia Editiale. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24331708 str. 356.

⁵⁵*Tamtéž*. str. 359.

Ve druhé kapitole mé práce se podívám na magii Giordana Bruna. Nejprve vysvětlím význam a pojetí renesanční filosofie a magie. Poté se podívám na starověké zdroje a jejich význam pro celou renesanci včetně Giordana Bruna. Postupně projdu magii a přírodní filosofii v souvislosti s analogií. V poslední části kapitoly se zaměřím na Brunův paměťový systém v souvislosti s vlivem Ramona Lulla.

2.1 Magie

Protože o sobě Bruno mluví jako o filosofovi, je nutné zjistit, co znamená být renesančním filosofem. Eugenio Garin vidí renesančního filosofa jako někoho, kdo v sobě spojuje vlastně tři obory. Je to filosofie, věda a magie. Proto nechce používat slovo filosof, ale raději slovo intelektuál. Renesanční filosof je opravdu něčím zcela jiným, než byli filosofové antičtí, i když se k nim odkazuje. Nebo filosofové středověku, jako Tomáš Akvinský. Renesanční filosof nebyl vázán žádnými doktrínami, byl to nepokojný badatel a experimentátor, pohybující se na hranici rebelie proti světonázoru.⁵⁶ V 16. století hrála zásadní roli v intelektuálních kruzích podobnost, podle podobnosti byl veden výklad textů, podobnost tvořila základ pro organizaci vědění. Podobnost je jeden z tvůrčích principů takzvaného předvědeckého myšlení. Především hermetismu.⁵⁷ V přímé návaznosti na podobnost je nutné zmínit ještě jeden základní pojem, tím je okultismus a okultní vědy (filosofie). Okultní vědy už pro středověké autory znamenaly převážně zvláštní druh vědění. Ti, kteří se zabývali okultními vědami, se věnovali studiem a využitím okultních sil a skrytých vztahů mezi věcmi. Což samozřejmě mohlo v určitých případech znamenat, že své znalosti skrývali před širokou masou obyčejných lidí. Nicméně obecně uvažovat o okultních vědách, jako o jakémsi skrytém řemesle, v tomto případě rozhodně nelze.⁵⁸ I podle Nejeschleba pojem okultní vědy nepředstavuje něco, co bylo pěstováno vskrytu, tajně, jedná se o koncept skrytých kvalit. Jde o kvality, které nejsou zjevné, oproti kvalitám, které jsou postihnutelné fyzickými smysly, jako teplo nebo pach. Jsou smyslově nepostřehnutelné, tedy leží za hranicí našich smyslů. Jedná se například o planetární vlivy na pozemské bytosti.⁵⁹ Pokud se někdo zabývá vlivem planet na pozemské bytosti, zabývá se vztahem, který

---

⁵⁶ GARIN, Eugenio, ed. *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-653-0. str. 137

⁵⁷ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. str. 58-59.

⁵⁸ KIECKHEFER, Richard. *Magie ve středověku*. Praha: Argo, 2005. Každodenní život. ISBN 80-7203-660-2. S.165.

⁵⁹ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. str. 61.

nepochází ze světa živlů, ze světa pozemského, ale přesto má na pozemský život zásadní vliv. Nicméně otázkou je, co zajišťuje vztah mezi světem pozemským a světem nebeským?⁶⁰ Podle Hilary Gatti to byl Aristoteles, který rozdělil vesmír do dvou sfér a oddělil jednu od druhé. Sublunární sféra, která se skládá ze čtyř živlů a supralunární sféra, která je tvořena čistou, jemnou a věčnou substancí.⁶¹ Východiskem pro tento aristotelský uzavřený vesmír, i když Bruno si s tím poradí ještě daleko lépe, je zde analogie, která předpokládá korespondenci různých úrovní skutečnosti i různých prvků na jedné ontologické úrovni.⁶² I podle názoru Ingrid Rowland byly všechny druhy renesanční magie postavené na principu analogie. Analogii využívá nejvíce systém známý jako okultní filosofie, zabývající se mimo jiné fenomény jako je magnetismus. Technika je zaměřena na porozumění a využití různých přírodních vztahů. Jednou z důležitých osobností v otázce přírodních vztahů a analogie je Marsilio Ficino, převážně v díle *On Living the Heavenly Life*. Ficino se zabývá vztahy mezi planetami (Správci) a jejich vlivy na kameny, barvy atd. Cílem je využít všech dobrých vlivů a vlastností, naopak všem špatným se vyvarovat.⁶³ Samotnou analogii rozdělil Brian Wichers na tři metodické fáze, atribuci, distribuci a asimilaci. Atribuce znamená připisování neživým věcem metafyzický nebo symbolický charakter. Distribuce je založena na symbolismu, pomocí něhož vytvářejí mágové klasifikaci skutečnosti. Takto vznikají rozsáhlé a podrobné systémy analogii. Třetí typ, asimilace, je propojování jednotlivých kategorií pomocí analogie.⁶⁴

2.2 Starověké zdroje

Jedním z nejdůležitějších okamžiků renesance bylo objevení takzvaných hermetických spisů a rozhodující role Marsilia Ficina. Za toto obrození, přestože fragmenty hermetismu byly známy už ve středověku, vděčíme štědrosti obchodního barona Florenské republiky Cosima Medici. Cosimo Medici, v podstatě vládce Florencie, byl mimo své rozsáhlé bohatství a obchodní aktiva také mecenáš umění a věd s osobní oblibou v řecké filosofii a učení. Možná právě proto, když padla v roce 1453 Konstantinopole do rukou

---

⁶⁰ *Tamtéž*. str. 62.

⁶¹ GATTI, Hilary. *BETWEEN MAGIC AND MAGNETISM: BRUNO'S COSMOLOGY AT OXFORD. Essays on Giordano Bruno*, Princeton University Press, PRINCETON; OXFORD, 2011, pp. 17–39. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/j.ctt7rmc2.6. Accessed 25 Mar. 2021. str. 30.

⁶² NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. str. 65.

⁶³ ROWLAND, D. Ingrid, *Giordano Bruno: Philosopher/Heretic*. University of Chicago Press edition. 2009. ISBN-10: 0-226-73024-7. str. 119.

⁶⁴ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. str. 65-66.

Turků, nalezlo mnoho uprchlých učenců útočiště na jeho dvoře.⁶⁵ Cosimo Medici také sám vyslal agenty, aby pátraly po starověkých textech. Někdy kolem roku 1460 přinesl jistý mnich z Makedonie řecky psaný rukopis, jehož součástí bylo i *Corpus Hermetikum*. Přestože Marsilio Ficino v té době pracoval pro Cosima Medici na překladu platónských rukopisů, Cosimo mu nařídil, aby překlad platónových děl přerušil a začal neodkladně pracovat na překladu Hermových spisů.⁶⁶ Byl přesvědčen, že hermetické spisy představují starý zdroj božského vědění a moudrosti. Samotný Marsilio Ficino a jeho následovníci považovali Herma Trismegista za Mojžíšova současníka a jeho učení za starší, než křesťanství, nicméně křesťanství předznamenávající. Jako místo působení Herma Trismegista byl označen starodávný Egypt.⁶⁷ Přestože bylo toto tvrzení moderními badateli vyvráceno, v období renesance to sehrálo důležitou roli a pravděpodobně se podílelo i na formování názoru Bruna. Pro něj představoval starý egyptský národ vrchol vědění, když říká: „oni žili skromně, rozuměli lékařství, uvažovali střídavě, výborně předvíдали a v magii dělali divy.“⁶⁸ Podle Frances Yatesové je toto Brunovo vyjádření egyptské a magické.⁶⁹ V listu, adresovaném akademickému senátu ve Wittenbergu, Bruno vyjmenovává ty národy, které sám považuje za stavitele takzvaného Chrámu Moudrosti. Jedná se především o starobylé Chaldejce mezi Egyptány a Asyřany, dále Zoroaster a perští mágové. Tyto staré tradice se následně měli dostat za pomoci synkretismu do Řecka a odtud dále do středověké Evropy. Odtud mělo dle názoru Bruna dojít i k přenesení náboženských a esoterických praktik, od starých Egyptanů a Babylóňanů přes řecký panteon. Především znalost o nejvyšším Jednom, od kterého se stupeň po stupni dále odvíjí celá existence světa, a která se patrně manifestuje i v učení Herma Trismegista, na kterého se dle názoru Lewise McIntyreho Bruno systematicky odvolává.⁷⁰ Eugenio Canone se vyslovuje pro názor, že Bruno chápal moudrost starověkých Egyptanů jako přirozeně nezbytný prostředek k navázání vztahu mezi člověkem a Bohem. Bez tohoto spojení zůstávají člověk a Bůh odděleni, bez možnosti vzájemné komunikace. Na této

---

⁶⁵GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. Praha: Grada, 2011. Mysterion (Grada). ISBN 978-80-247-3143-8. str. 45.

⁶⁶YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7021-908-9. str. 25.

⁶⁷GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. Praha: Grada, 2011. Mysterion (Grada). str. 46.

⁶⁸BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). s.61.

⁶⁹YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. str. 237.

⁷⁰MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozupné z: www.archive.org str. 129.

koncepti závisí i Brunův vztah k hermetické moudrosti převážně odvozené od spisu *Asclepius* a *Poimandres*. Moudrost starých Egyptanů, jejich ceremonie se staly pro Bruna jednotícím prvkem jeho filosofie, převážně v konceptu přírodní (či přirozené) filosofie neboli magie.⁷¹ Pokud se teď podíváme na základní hermetický text *Poimandres*, zjistíme, že Bruno posouvá mága do hermetického kontextu. V tomto textu rozmlouvá Hermes Trismegistos s Poimandrem, Svrchovanou myslí, prvním Světlem, kdy mu Poimandres ukazuje stvoření světa: „Naskytl se mi neomezený pohled. Vše se změnilo ve světlo, i podívoval jsem se, když jsem to spatřil. Po chvíli začala vznikat v jedné části dolů směřující temnota, i byla strašná a krásná. Poté jsem viděl, jak se temnota mění na vodnatou látku...“ Takto má Hermes Trismegistos možnost uzřít začátek stvoření vesmíru, které následně pokračuje stvořením přírodních prvků neboli živlů, jež vyšly z Božího Úmyslu, a poté byly reprodukovány v tento svět. Kdy země a voda zůstaly dole, zatímco oheň a vzduch vystoupaly vzhůru. První Mysl, která je Životem a Ohněm stvořila druhou Mysl, jež stvořila z živlů ohně a vzduch sedm Správců (myšleno Slunce, Měsíc, Merkur, Venuše, Mars, Jupiter a Saturn).⁷² Každý z těchto Správců tryská na Zemi proudy vlivů. Každá věc v sobě skrývá okultní síly, vlastnosti, které ji propůjčuje jeden, či vícero Správců. Tyto vlivy mohou být usměrněny a využívány operátérem, který k tomu disponuje potřebnými znalostmi.⁷³ Na tomto systému je postavena přírodní filosofie (magie).

2.3 Přírodní filosofie

Pokud jde o pojetí magie jako takové, je nutné se opět obrátit k Ficinovi, jelikož ten v tomto oboru sehrál klíčovou roli. Brian Copenhaver se domnívá, že jeho vydání díla *O trojím životě* se stalo velmi důležitým a prakticky nejvlivnějším výkladem magie své doby. Tak, jak to bylo běžné, se i tento spis opírá o starověké Řecko, dokonce Egypt a Babylonii. Právě u Ficina je jasně viditelná provázanost mezi nutnou znalostí přírody a její následné aplikaci v magických a lékařských operacích.⁷⁴ V tomto bodě by se dal dle pojetí Bruna označit za uživatele přirozené magie, jako někoho, kdo užívá aktivních a pasivních přírodních

---

⁷¹CANONE, Eugenio, *GIORDANO BRUNO: HERMETICISM AND MAGIC IN WISDOMS MIRROR. Bruniana a Campanelliana*, Vol. 10, No. 1 (2004), pp. 151-155. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z : www.jstor.org/stable/24333578 str. 154.

⁷² *Hermetismus: tajné nauky starého Egypta*. Přeložil Jaromír KOZÁK. Praha: Eminent, 2002. Tajné nauky starověku. ISBN 80-7281-109-6. str. 67.

⁷³ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. str. 54.

⁷⁴HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-418-3. str. 186-190

principů, jež se dají následně použít v medicíně, nebo alchímii. Ficina lze tedy zařadit do jedné tradice společně s Brunem.⁷⁵

Bruno se dle názoru Ingrid Rowland ukazuje jako přírodní filosof mimo jiné i ve svém dialogu *Na popeleční středě*. Jako důkaz takového myšlení má být jeho obhajoba Koperníkových názorů za pomoci Platóna.⁷⁶ Jedním z hlavních motivů v pojetí přírodní filosofie u Giordana Bruna je spojení přírody s Bohem. Bůh je rozum vyjádřený v přírodě. Jedním z důležitých zdrojů pro přírodní filosofii Giordana Bruna tvoří renesanční učenec Heinrich Cornelius Agrippa z Netesheimu. Agrippa sebral veškerý tehdy známý materiál o magii a uspořádal ho ve svém díle *Okultní filosofie*. Přestože podle názoru Pierra Hadota pokládal Agrippa magii za přírodní filosofii, zasadil ji do širokého kosmologického systému novoplatónského typu, ve kterém má ústřední místo světová duše. O magii (okultismus) lze hovořit proto, že v každé věci je skrytá síla, skrytá možnost. Pokud jsme schopni tyto skryté síly odhalit, vyjeví se nám soustava vzájemných vztahů, které se pohybují ve škále od planet, přes živé tvory až po kovy a nerosty.⁷⁷ Charles Nauert se domnívá, že se Giordano Bruno nepodobá Agrippovi pouze ve sdílení informací, ale i ve způsobu myšlení. Jde o duální osobnost pohybující se na hranici mezi myšlením magickým a skeptickým.⁷⁸ I když se jejich díla mohou lišit, jsou si podobní ve způsobu zpracování, v obou případech se nejedná o ucelený systém, ale jejich práce jsou především díla založená na kombinaci.⁷⁹ Podle názoru McIntyreho měl mít Agrippa zásadní vliv v tom, že Brunovo myšlení odklonil od filosofické teorie a přiklonil ho spíše směrem fyziky a pseudovědy.⁸⁰

Pokud jde o samotné chápání magie Giordana Bruna, musím ji nejprve definovat. Dle názoru Eugenia Canoneho spojuje Bruno doktríny vyjádřené ve spisech připisované legendárnímu Hermu Trismegistovi s přírodní filosofii a přírodní magií, vnímá magii jako cestu k dosažení vnitřního dobra. Zároveň je mág i člověk, který rozumí všemu jako první

---

⁷⁵ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-760-5. str. 7.

⁷⁶ ROWLAND, D. Ingrid, *Giordano Bruno: Philosopher/Heretic*. University of Chicago Press edition. 2009. ISBN-10: 0-226-73024-7. str. 155.

⁷⁷HADOT, Pierre. *Závoj Isidin: esej o dějinách ideje přírody*. V Praze: Vyšehrad, 2010. Dějiny idejí. str. 117.

⁷⁸NAUERT, Charles g., JR. *AGRIPPA AND THE CRISIS OF RENAISSANCE THOUGHT*. Editoři: Robert w. Harbeson, Max H. Fisch, Robert w. Johannsen, Robert E. Scott. 1965 by the Board of Trustees of the University Illinois. Manufactured in the United States of America. Library of Congress Catalog Card No. 65-63002. str. 194.

⁷⁹ *Tamtéž*. S. 262.

⁸⁰ MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozupné z: www.archive.org str. 149.

z moudrých mužů. Cesta magie se tedy stává pro Bruna cestou poznání, je to jedním ze způsobů, jak dosáhnout moudrosti. Magie se tedy řadí podle Bruna vedle umění a vědy na tu stejnou vysokou příčku, která ukazuje, že různorodé cesty vedou k jednotnému cíli, dosažení moudrosti. Z toho plyne, že i samotná magie nemá jednotící formu, ale existuje tolik významů magie, kolik je druhů mágů.⁸¹ Bruno dělí magii na několik druhů v sestupné škále jeho magického žebříku. Obecně je lze rozdělit převážně na dvě základní skupiny. V první skupině je mág někdo, kdo se chová jako zlovolný hlupák, který využívá schopnost škodit nebo získávat prospěch na základě smluv a vztahů s kakodémony. Druhý typ mága je člověk moudrý a schopný konat, je to přírodní filosof (okultista). K tomu využívá tři druhy magie, božskou, fyzickou a matematickou. První typ magie je vždy dobrý, druhý typ magie, i když je sám o sobě dobrý, může být využit ke špatnosti. Třetí typ magie může být dobrý i špatný. Nesmí být chápán jako matematická disciplína, ale je matematickým disciplínám podobný v prostředcích své práce.⁸² Podle Alfonsa Ingegna jsou první dva typy brunovské magie nezbytně dobré, třetí typ inklinuje k dobrému i zlému a závisí na konkrétním mágovi, k jaké cestě se uchýlí. Přestože všechny typy umožňují užití mnoha principů, třetí typ inklinuje k idolatrii a čarodějnictví.⁸³ Pokud jde o samotné magické jádro, Bruno ho nazývá axiom všech mágů, na který je nutno pamatovat při každé magické operaci je, že Bůh ovlivňuje jiné bohy, bohové hvězdy (nebo jiná kosmická tělesa), která představují tělesná božstva. Hvězdy ovlivňují démony, kteří hvězdy ctí a obývají a jednou z nich je i Země. Démoni pak působí na živly, živly na věci smíšené, věci smíšené na smysly, smysly na duši a duše na celou oduševnělou bytost.⁸⁴ Ingegno tuto část shrnuje následujícím způsobem. Bůh ovlivňuje bohy, bohové působí na nebeské a astrální bytosti, ty ovlivňují spirituální bytosti, které sídlí ve hvězdách. Spirituální bytosti působí na elementy, ty ovlivňují sloučeniny (vytvořené sloučením základních elementů), ty na smysly, smysly na duši a duše pak na celé živočichy. Takto vypadá sestupný model, který funguje i obráceně, lze se od nejnižšího dostat skrze pomyslný žebřík až k Bohu. On je absolutní světlo, na nejnižším stupni se nachází hmota,

---

⁸¹CANONE, Eugenio, *GIORDANO BRUNO: HERMETICISM AND MAGIC IN WISDOMS MIRROR. Bruniana a Campanelliana*, Vol. 10, No. 1 (2004), pp. 151-155. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z : www.jstor.org/stable/24333578 str. 152.

⁸²BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. str. 7-10.

⁸³ BRUNO, Giordano, INGEGNO, A. *Giordano Bruno: Cause, Principle and Unity: And Essays on Magic* (Cambridge Texts in the History of Philosophy) (R. Blackwell & R. Lucca, Eds.). Cambridge: Cambridge University Press 1998. doi:10.1017/CBO9781139164221 str. 107.

⁸⁴ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. str. 12.

temnota a pasivní možnost. Světlo a temnota nemají stejnou hodnotu a schopnost. Světlo proniká do všech oblastí existence, naopak temnota se projevuje na těch nejnižších stupních bytí. K těm nejvyšším nedosahuje.⁸⁵ V tomto systému je světlo tím neaktivnějším činitelem, šířícím se od Boha a pronikajícím do všech součástí celého vesmíru v návaznosti na to, na jakém stupni se konkrétní bytí nachází. Mezi nejvyšším a nejnižším stupněm bytí jsou mezistupně podílející se na světle a temnotě, ty vyšší se podílejí více na světle, nižší zase naopak na temnotě a trpné moci.⁸⁶ V tomto pojetí božského světla je zřetelná podobnost s myšlením Agrippy. Agrippa spojuje Boha s prvotním světlem a rozumem. Světlo ozařuje nejprve serafiny a nebeské bytosti, poté sestupuje do nebeských těles, postupuje až do středu Země a proniká do všech bytostí.⁸⁷

2.4 Umění paměti a Ramon Lull

V této části práce budu čerpat mimo jiné s díla Frances Yatesové. Její práce je sice poněkud kontroverzní, nicméně na poli bádání udělala významný, vzhledem k tomu, jak často bývá citována, podíl v oblasti hermetismu a magie. Podle Guida Giglioniho se stala nejdůležitější postavou celého jejího výzkumu v otázce renesanční magie figura Herma Trismegista. Její pojetí renesančního Herma Trismegista je především duchovní pojetí Marsilia Ficina, světlé a elegantní a oproti tomu kontrastní pojetí staré a špinavé středověké magie.⁸⁸ Hermetismus byl pro Frances Yatesovou náboženstvím myslí a proces astrálního asketismu, který měl dva hlavní znaky. Je to snaha o dosažení nebeských vědomostí a zároveň ale i praktikování démonických rituálů. Člověk mohl skrze hermetismus dosáhnout nebeských znalostí, zároveň však vstupoval skrze rituály do kontaktu s démonickými bytostmi. Obraz renesančního mága podle Frances Yatesové je tedy postaven na jakési dualitě, kdy renesanční mág se stává jakousi nadřazenou bytostí v otázce filosofie a vysokých věd, na druhé straně je to také mág faustovského typu. Hermetismus uznává jako proces, kterým lze dosáhnout

---

⁸⁵BRUNO, Giordano, INGEGNO, A. *Giordano Bruno: Cause, Principle and Unity: And Essays on Magic* (Cambridge Texts in the History of Philosophy) (R. Blackwell & R. Lucca, Eds.). Cambridge: Cambridge University Press 1998. doi:10.1017/CBO9781139164221 str. 112.

⁸⁶ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. str. 12.

⁸⁷AGRIPPA VON NETTESHEIM, Heinrich Cornelius. *Okulní filosofie*. Praha: Trigon, 1993. Ametyst (Trigon). ISBN 80-85320-40-1. str. 40.

⁸⁸ GIGLIONI, Guido. *WHO IS AFRAID OF FRANCES YATES? GIORDANO BRUNO AND THE HERMETIC TRADITION (1964) RIRTY YEARS LATER*. Zdroj: Bruniana and Campanelliana, 2014, Vol. 20. No. 2. (2014), pp. 421-432. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z: www.jstor.com/stable/24339075 str. 426.

intuitivního božského vědění a zároveň i znalostí o všech věcech pozemských, tedy fyzických.⁸⁹ Hermetismus je také cesta, kterou vede a se kterou identifikuje myšlení Giordana Bruna. Podle jejích slov je právě hermetismus oním klíčem, který dlouho hledala. V další části se musím opřít o její práci a některá její tvrzení, protože nikdo se tak dalece, jako právě Frances Yatesová nezabýval paměťovým systémem Ramona Lulla. Je nutno ovšem dodat, že sama Frances Yatesová si byla vědoma toho, že je její přístup poněkud obskurní a rozhodně se nevyhne kritice.⁹⁰

Ramon Lull se narodil na Mallorce ve městě zvaném Palma roku 1232. V roce 1250 slouží na dvoře mallorského krále, ožení se a se svou ženou má dvě děti, mimoto i mnoho milostných avantýr. Až do události jedné noci, kdy se mu zjeví Bůh a vyzve ho, aby opustil svět a dal se do služeb Krista. Ramon podle toho také jedná. Zajistí podporu pro svou ženu a děti a vezme na sebe tři úkoly, které mu osudné noci uložil Bůh. Prvním z nich je obrácení Saracénu na křesťanství. Druhým úkolem je napsat nejlepší knihu světa, která by sloužila jako prostředek k obrácení nevěřících na křesťanství. Třetí úkol spočívá v přesvědčení bohatých a mocných křesťanů, aby založili kláštery a kostely, kde se bude mluvit saracénsky a jinými pohanskými jazyky, protože potom budou nevěřící schopni lépe porozumět křesťanství a konvertují k němu.⁹¹ Nejvíce se ovšem zapsal do dějin jako tvůrce paměťového systému.

Umění paměti je tradičně chápáno jako asociace mezi strukturou zapamatovatelných obrazů a tělesných figur, jež mají sloužit k organizaci vědění. Je to přetváření reálných faktů do podoby obrazů s emocionálním podtextem. Praktická stránka umění paměti spočívá na určitém druhu porozumění. Podoba struktury paměťového umění koresponduje se strukturou vědění a vytváří obraz světa. Je způsobem jak interpretovat svět a předvést vidění vesmíru.⁹² Ve všem, co Ramon Lull vytvořil, se nachází kosmický aspekt. Kristus tvoří spojení mezi

---

⁸⁹GIGLIONI, Guido. *WHO IS AFRAID OF FRANCES YATES? GIORDANO BRUNO AND THE HERMETIC TRADITION (1964) RIRTY YEARS LATER*. Zdroj: Bruniana and Campanelliana, 2014, Vol. 20. No. 2. (2014), pp. 421-432. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z: www.jstor.com/stable/24339075 str. 424.

⁹⁰ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. str. 11.

⁹¹ BOOS, Sarah Jane. *Does Gods Creation Hide or Disclose its Creator? A conversation with Ramon Llull*. Zdroj: *new Blackfriars*, Vol. 85, No. 996 (March 2004), pp. 170-185. Publikováno: Wiley. Dostupné z: www.jstor.org/stable/43250807 str. 172.

⁹² HUTTON, Patrick H. *The Art of Memory Reconceived: From Rhetoric to Psychoanalysis*. Zdroj: *Journal of the History of Ideas*, Jul.-Sep., 1987, Vol. 48, No. 3 (Jul.-Sep., 1987), pp. 371-392. Publikováno: University of Pennsylvania Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/2709758 str. 371.

člověkem a vesmírem. Lidství v Ježíši Kristu znamená lidský aspekt v Bohu. Linie mezi člověkem a vesmírem dává dvojí podobu Ježíše Krista, tvoří dvojí aspekt, lidství a božství. V podání Ramona Lulla to znamená vztah mezi člověkem a vesmírem v podobě mikrokosmu a makrokosmu. Celý kosmos je ve své formě obsažen v člověku. Člověk je bytostí dvojí přirozenosti, je napůl obsažen ve všem pozemském, materiálním a napůl ve všem spirituálním. Kosmos sám není mrtvým bytím, ale živoucí bytostí, srdce vesmíru je Slunce. Vztah mezi člověkem a vesmírem je založen na podobnosti. To předpokládá soudržnost člověka s ostatními aspekty přirozeného světa. Lidská bytost, země a hvězdy jsou provázány viditelnými i neviditelnými vazbami.⁹³

Základní technika umění paměti u Ramona Lulla je založena na použití písmen abecedy v kombinaci s geometrickými figurami. Jedná se o logické umění, založené na manipulaci písmen skrze figury. Lull nicméně tvrdí, že jeho umění je něčím víc než pouhý logický systém. Lull věřil, že jeho systém je umění myšlení, díky kterému je možno neomylně pochopit všechny sféry a aktuální strukturu reality díky následování pravých vzorů vesmíru. Věřil, že jeho umění demonstruje pravdivost vtělení a Trojice mezi nevěřícími.⁹⁴ Pro Bruna bylo umění paměti klíčem k vyšší struktuře vesmíru v rámci techniky hermetického umění.⁹⁵ Podle názoru Guiseppeho Mazzotty tvoří základ Brunova paměťového systému vztah mezi kosmologií a etikou, přirozeností svobody a jejího vztahu k realitě, inovativní pohled na místo člověka v kosmu a role paměti v lidském vědomí, Bruno používá figury neoplatonismu.⁹⁶ Forinella si všímá i jiných aspektů v Brunově umění paměti, než pouze hermetismu. Klasické pojetí aristotelismu a platonismu pracuje s duší, ta přináší především pohyb a život. Produkty, které jsou vlastní celému vesmíru. Díky tomuto principu dynamiky mohl Bruno vložit paměťová kola Ramona Lulla do svého vlastního systému. Duše tvoří imaginaci a zároveň je spojena s celým vesmírem, protože funguje na podobném principu. Paměťová kola tak nejsou

---

⁹³BOOS, Sarah Jane. *Does Gods Creation Hide or Disclose its Creator? A conversation with Ramon Lull*. Zdroj: *new Blackfriars*, Vol. 85, No. 996 (March 2004), pp. 170-185. Publikováno: Wiley. Dostupné z: www.jstor.org/stable/43250807 str. 174.

⁹⁴YATES, Frances A. *The Art of Ramon Lull: An Approach to It through Lulls Theory of the Elements*. Zdroj: *Journal of the Warburg and Countrauld Instituces*, 1954, Vol. 17, No. 1 / 2 (1954). Pp. 115-173. Publikováno: The Warburg Institute. Dostupné z: www.jstor.com/stable/750135 str. 116-117.

⁹⁵HUTTON, Patrick H. *The Art of Memory Reconceived: From Rhetoric to Psychoanalysis*. Zdroj: *Journal of the History of Ideas*, Jul.-Sep., 1987, Vol. 48, No. 3 (Jul.-Sep., 1987), pp. 371-392. Publikováno: University of Pennsylvania Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/2709758 s. 375.

⁹⁶MAZZOTA Guisepe. *Brunos Radical Critique of Humanism*. Zdroj: *Annali dItalianistica*, Vol. 26, Humanisms, Posthumanisms and Neohumanisms (2008), pp. 171-186. Publikováno: Arizona State University. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24016279 str. 173.

jenom odkazem k něčemu dalšímu, ale jsou samy protagonisté aktuálně provádějící činnost. Nejsou pouze objekty myšlení, ale stávají se aktivním subjektem pro myšlení. Takto mysl vytváří druh vnitřní dialektiky schopný provádět syntézu reality, duše povstává skrze vesmír.⁹⁷ Podle Ingrid Rowland je umění paměti klíčem k přirozené magii Giordana Bruna. Toto umění dává člověku moc nad celým vesmírem díky manipulaci s vlastním věděním. Bruno svým uměním paměti přenáší z nebes vznešené ideje do fyzického světa. Sám své umění považuje za vnitřní mentální architekturu, kdy představivost je na úrovni malířova štětce nebo spisovatelova pera. Představivost znamená nástroj, kterým umělec pracuje, kterým lze transformovat myšlení.⁹⁸ Umělá paměť podle Bruna slouží daleko efektivněji, než běžná paměť, protože využívá aktuální psychický proces vzpomínek. Proces vzpomínek náleží nesmrtelné duši, kterou nazývá *anima* a umění paměti je pro něj uvažování duše. V technické otázce je umění paměti nedílnou součástí lidské mysli, rozšíření imaginativních schopností skládajících se ze spirituálních nádob, které tečou z moudrosti duše. Základem je řád, smyslové vnímání, představivost a porozumění základní harmonii světa.⁹⁹ Pro Ramona Lulla znamená umění paměti proces poznání Boha. Je to druh vnitřního rozjímání, kdy v okamžiku poznání všeho ve světě může člověk spatřit provázanost všeho s Bohem.¹⁰⁰ Protože všechno stvořené pochází od Boha, musí také mít s Bohem něco společného, přestože ve hmotném světě nepostřehnutelného. Přesto to není Bohu rovno, stále zde existuje rozdíl mezi časem a věčností, vesmírem a nekonečností.¹⁰¹ Cílem práce Giordana Bruna bylo podle Alessandra Forinella najít jednotící vztah mezi Bohem a přírodou. K tomu použil specifický neoplatónský jazyk. Svět považoval za rozdělený na sérii stupňů, které se projevují skrze *schala naturae*. Stupně, ve kterých se prezentují poznávací procesy a funkce. Ty jsou probuzeny v duši, jakmile je subjektivní pozornost osvobozena od hmoty a tělesnosti smyslových sensorů poznávání.¹⁰² Jedním z Lullových základních pojmů je žebřík přírody. Bůh je jeho nejvyšší

---

⁹⁷FARINELLA Alessandro g., PRESTON Carole. *Giordano Bruno: Neoplatonism and the Wheel of Memory in the De umbris Idearum*. Zdroj: *Renaissance Quarterly*, Vol. 55, No. 2 (Summer, 2002), pp. 596-624. Publikováno: Cambridge University Press on behalf of the Renaissance Society in America. Dostupné z: www.jstor.org/stable/1262319 str. 599-600.

⁹⁸ ROWLAND, D. Ingrid, *Giordano Bruno: Philosopher/Heretic*. University of Chicago Press edition. 2009. str. 122.

⁹⁹ *Tamtéž*. str. 125.

¹⁰⁰ BOOS, Sarah Jane. *Does Gods Creation Hide or Disclose its Creator? A conversation with Ramon Llull*. Zdroj: *new Blackfriars*, Vol. 85, No. 996 (March 2004), pp. 170-185. Publikováno: Wiley. Dostupné z: www.jstor.org/stable/43250807 str. 176.

¹⁰¹ *Tamtéž*. str. 183.

¹⁰² FARINELLA Alessandro g., PRESTON Carole. *Giordano Bruno: Neoplatonism and the Wheel of Memory in the De umbris Idearum*. Zdroj: *Renaissance Quarterly*, Vol. 55, No. 2 (Summer, 2002), pp. 596-624. Publikováno: Cambridge University Press on behalf of the

příčkou, jeho dnem jsou živly. Mezi nejvyšším a nejnižším se nacházejí mezistupně, které tvoří kameny, oheň, rostliny, zvířata, člověk, nebesa, andělé. Lidský intelekt je schopen se pohybovat po jednotlivých příčkách nahoru a dolů a každou z nich vnímat jako Důstojnost Boha. Každá jednotlivá příčka je stvoření, Bůh sám je stvořitel.¹⁰³ Teď se podívám na jeden příklad systému Ramona Lulla, abych ho mohla přímo porovnat s paměťovým systémem Giordana Bruna.

Jednou z prací Lulla je *Tractatus Novus de Astronomia*. Je to jedno z mnoha pojednání, které Lull chápe jako cestu k poznání Boha, způsob jak poznat skrytá tajemství přírody skrze znalost astronomie a jejich zákonitostí. Základem je série písmen, kterým je přiřazen určitý význam a figury. Vše je zahrnuto do centralizujících kruhů, na nejvzdálenějším od středu se nachází dvanáct znamení zvěrokruhu. Sedm vnitřních tvoří sedm planetárních sfér. Vnější kruh zvěrokruhu je pevně ukotven, zatímco sedmi vnitřními lze otáčet. Každá ze sedmi planet a každý člen zvěrokruhu je označen písmeny A, B, C, D. Výjimku tvoří Merkur, který je označen všemi čtyřmi písmeny. Písmena reprezentují čtyři živly A = vzduch, B = oheň, C = země, D = voda. Každý z živlů má dvojí kvality. Vzduch je horký a vlhký, oheň je horký a suchý, země je suchá a chladná, voda je vlhká a chladná. Živly a jejich kvality tvoří základ všech Lullových paměťových systémů. Písmena ukazují planety v souladu s jejich pozemskými živly. Například Saturn je zemský, tedy je označen písmenem C. Mimo živlů mají ještě znamení a planety sérii atributů. Sedm planet a dvanáct znamení nám dohromady dávají astrologické informace. Pokud je někdo narozen ve znamení Berana, musíme nejprve znát sérii atributů vlastních tomuto znamení. Ty jsou v tomto případě denní, pohyblivé, mužské. K Beranu náleží planeta Mars, ke které patří písmeno B, tedy oheň, což znamená cholerickej temperament. Takto se dá využít celý systém k výpočtu horoskopu a charakteru člověka.¹⁰⁴ Astrologická teorie Lulla nezahrnuje pouze charakter člověka, ale všechny věci v přírodě, kameny, rostliny atd., které musí být seskupeny v souladu s astrologickými vlivy. K tomu všemu Lull přidává soupis analogii přiřazených jednotlivým planetám.¹⁰⁵

Renaissance Society in America. Dostupné z: www.jstor.org/stable/1262319 str. 597.

¹⁰³ BOOS, Sarah Jane. *Does Gods Creation Hide or Disclose its Creator? A conversation with Ramon Llull*. Zdroj: *new Blackfriars*, Vol. 85, No. 996 (March 2004), pp. 170-185. Publikováno: Wiley. Dostupné z: www.jstor.org/stable/43250807 str. 184.

¹⁰⁴ YATES, Frances A. *The Art of Ramon Llull: An Approach to It through Lulls Theory of the Elements*. Zdroj: *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 1954, Vol. 17, No. 1 / 2 (1954). Pp. 115-173. Publikováno: The Warburg Institute. Dostupné z: www.jstor.com/stable/750135 str. 120-124.

¹⁰⁵ *Tamtéž*. str. 121.

I Brunova architektura umění paměti spočívá na vytváření písemných kombinací pomocí písmen a slabik. První slabika označuje činitele, druhá slabika činnost, třetí adjektivum, čtvrtá přidružený objekt, čtvrtá okolnost. Výsledné slovo se pak skládá za čtyř slabik. Podle Ingrid Rowland je u Bruna patrný vliv Ramona Lulla při skládání souhlásek, písmen a figur do soustředných kruhů. Každý z třiceti příhrádek, které lze poskládat do různorodých variací. Vnější kolo je tvořeno činiteli, druhé činností, třetí adjektivy, atd., každé z nich obsahuje třicet možností.¹⁰⁶ Vše se odehrává na místě uvnitř duše, kde jsou odlišné druhy činností definovány jako druh nádoby fantazie, kde jemný duch je nástroj. Ten se neustále spojuje s rozličnými druhy těl a podle rozmanitosti, konstituce a končetinám prochází stupni dokonalosti, podle typu úkolu neseným architektem představy. Vše se odehrává uvnitř duše za pomoci kombinace intelektu a představivosti. Za pomoci znaků a pečeti vyrytých do představivosti lze dosáhnout vědění. Pouze obrazy obdařené pohybem a životem můžou přinést duši do jejich samotného obsahu. A jako určitý zvuk, jako slova mohou vyvolat vědění bez smyslových senzorů. Představivost, vzpomínka a zachování jsou součástí každého mentálního obsahu.¹⁰⁷

V roce 1591 Bruno napsal a publikoval *Světlo třiceti soch*, toto dílo obsahuje třicet zastavení Brunova paměťového paláce. Jedná se o periodickou tabulku, nebo encyklopedii reprezentující třicet abstraktních idejí.¹⁰⁸ Třicet postav Brunova paměťového systému se dělí do několika seskupení. První nefigurální triáda se skládá z Chaos, Orcus a Nox. Chaos reprezentuje vakuum, Orcus pasivní a vnímavou sílu a Nox hmotu. Chaos sám o sobě nereprezentuje žádný obraz, není reprezentovatelný žádnou figurou, je tím, co všechno předchází. Orcus, nebo také Abys, se vyznačuje nicotou a nekonečností, je ztělesněním touhy vše přitahovat, je synem Chaos. Nox, neboli temnota je dcerou Orcus. Je ztělesněním hmoty, také ona nemá žádnou zástupnou figuru. Druhou triádu tvoří Otec (Mysl), První Intelekt (Syn), a Světlo (Universální Duch). Tato trojice je nazývána nadpřirozenou. Atributem Mysli je nekonečné světlo, První Intelekt je první idea, zdroj všech idejí. Univerzální Duch je Brunův koncept duše světa. První dvě triády, které tvoří nejvyšší stupně přírody, jsou

---

¹⁰⁶ ROWLAND, D. Ingrid, *Giordano Bruno: Philosopher/Heretic*. University of Chicago Press edition. 2009. str. 123-124.

¹⁰⁷ FARINELLA Alessandro g., PRESTON Carole. *Giordano Bruno: Neoplatonism and the Wheel of Memory in the De umbris Idearum*. Zdroj: *Renaissance Quarterly*, Vol. 55, No. 2 (Summer, 2002), pp. 596-624. Publikováno: Cambridge University Press on behalf of the Renaissance Society in America. Dostupné z: www.jstor.org/stable/1262319 str. 609.

¹⁰⁸ BRUNO, Giordano. *Thirty Statues, A Book of the Art of Memory and the Art of Invention*. Translation and Introduction Scott Gosnell. Published by Huginn, Muninn and Co., Windcastle press, Columbus, OH, USA. 2019. ISBN: 9781074966355. str. 9.

ztělesněním prázdnoty a plnosti, složené ze všeho nemateriálního a spirituálního. Jsou protikladem ke všemu materiálnímu, zároveň za vším materiálním stojí.¹⁰⁹ Po této základní šestici následuje zbytek figur, rozdělených do dvou skupin převážně zastoupených mytologickými postavami, například Apolón, Vulkán, Venuše atd. Každé z figur přidělil Bruno třicet atributů.¹¹⁰ Bruno vytvořil svůj systém paměti na mytologických postavách. Mýty nevidí jako výroky tmářství, jako to, co zakrývá pravdu, ale naopak jako něco, co ji odhaluje. Skrze mýty si lze pravdu i lépe pamatovat, Pro upamatování je vhodnější *sensibilia* než *intelligibilia*, je vhodnější použití tělesných podob. Všechny postavy obsahují intence, jsou vyjádřením nejen přírodní a morální pravdy, ale také intence k ní směřující. Podle Frances Yatesové používá Bruno svůj figurální symbolizmus jako zástupný model pro jiné vnitřní síly, pomyslné oživení vnitřních postav.¹¹¹ Pierre Hadot spatřuje v obrazotvornosti renesanční tradice, včetně Giordana Bruna, určitou magickou sílu, která může působit i za pouhé přítomnosti imaginace. Představy, které vytvoří imaginace, mají určitý druh neúplné existence, která přirozeně tíhne k existenci skutečné. Představovat si znamená uskutečňovat. Tato tradice předpokládá, že myšlení a obrazotvornost v sobě skrývá určitou sílu, která dokáže působit viditelné účinky.¹¹² Figury měly pro Bruna sílu jako starodávné a pravdivé výpovědi v podobě mytologických postav o starobylých náboženstvích, oživené intence vůle, umělecko-magické obrazy, díky nimž mág může vejít do styku s božskými a démonickými postavami.¹¹³ Podle Lulla se svět skládá z nebeské formy a přírody. Samotnou substancí všeho tvoří *magnitudo* (přitažlivost), *duratio* (trvání) a *potestas* (napájení). Tyto substance jsou z nebeských sfér vysílány dolů a díky nim vzniká propojení a ovlivňování věcí pozemských, přírody. Kvality znaků a planet jsou *duratio* a *potestas*. Hlavní znaky nebe jsou *bonitas*, *potestas virtues*. Jednotlivé planety jsou také dobré nebo zlé, jsou rozděleny do dvou základních tříd. Určující substance *magnitudo*, *duratio* a *potestas* vychází z nebeského planetárního systému. Například *bonitas* jedné planety určuje i *bonitas* všech věcí pozemských, přírody, které daná planeta ovlivňuje.¹¹⁴ Magické pojetí přírody je způsob, jak s ní vstoupit pomocí imaginace ve styk. Je to duchovní prostředek, pomocí něhož lze o

---

¹⁰⁹ *Tamtéž.* str. 73.

¹¹⁰ *Tamtéž.* str. 85.

¹¹¹ YATES, Frances Amelia. Giordano Bruno a hermetická tradice. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. str. 329-330.

¹¹² HADOT, Pierre. Závoj Isidin: esej o dějinách ideje přírody. V Praze: Vyšehrad, 2010. Dějiny idejí. str. 75.

¹¹³ YATES, Frances Amelia. Umění paměti. Přeložil Tomáš KRAMÁR, přeložil Martin ŽEMLA, přeložil Pavel ČERNOVSKÝ. Praha: Malvern, 2015. ISBN 978-80-7530-022-5. str. 329-330.

¹¹⁴ *Tamtéž.* str. 26-27.

pochopení a sjednocení světa jevů.¹¹⁵ Bruno pracuje s podobným provedením, v jeho případě se nejedná o nebeskou formu a přírodu, ale o pojmy tělo a duše, Dvě odlišné síly reality, které jsou ale, pokud jde o význam, na stejném stupni. K jejich propojení lze dojít skrze *scala naturae* po jejichž stupních lze putovat až k Bohu.¹¹⁶

3 Mág v kosmu

---

¹¹⁵*Tamtéž.* str. 347.

¹¹⁶MAZZOTA Guissepe. *Brunos Radical Critique of Humanism*. Zdroj: *Annali d'Italianistica*, Vol. 26, Humanisms, Posthumanisms and Neohumanisms (2008), pp. 171-186. Publikováno: Arizona State University. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24016279 str. 175.

V poslední části práce se zaměřím na klíčové pojmy myšlení Giordana Bruna. Těmi je duše světa, oduševnělý vesmír a příroda. Jelikož se Bruno považuje za přírodního filosofa, tvoří tento pojem klíčové téma v jeho myšlení.

3.1 Duše světa

Pojem *anima mundi*, neboli duše světa je u Bruna jeden ze základních klíčových pojmů celého jeho myšlení. Jedním z jeho zdrojů ohledně tohoto pojmu je Platón, který má, dle výkladu Bruna, o duši světa uvažovat jako o součásti Demiurgia světa. Tento tvůrce pochází z vyššího světa. Demurgios neboli Intelekt vlévá a vnáší něco ze sebe do hmoty, sám zůstává klidným a bez pohybu, ale tvoří vše. Podle mágů, jak tvrdí Bruno, je tento (Demiurgos světa), nejplodnější ze všech semen, protože vtiskuje hmotě všechny formy a tvoří je do řádu.¹¹⁷ Účinná příčina přirozeného světa je univerzální inteligence, první a základní schopnost duše světa. Tuto základní schopnost i podle názoru McIntyry identifikuje Bruno s platónským Demurgiem. V tomto je také jeden z největších problémů Brunova myšlení, není zde upřesněná hranice mezi Intelektem a duší světa. Není zde zřetelně rozlišené, zda Intelekt stojí přímo nad duší světa, nebo je duše světa přímou součástí Intelektu. Bruno zároveň vnímá duši světa jako základní semeno všeho Magi (speciální Brunův výraz pro magii). Základní semeno nacházející se za hmotou a ve hmotě, všech formách, figurách atd.¹¹⁸ O duši světa, nacházející se ve veškeré hmotě vesmíru informuje i Platón v dialogu *Timaos*:

*Když pak bylo celé složení duše podle vůli tvůrcovi hotovo, budoval potom všechno tělesné uvnitř ní a upevnil jeho střed k jejímu středu, ona pak od středu až po nejzazší kraj všude se rozprostřevši i kolkolem jej zevně obklopivši, sama v sobě se otáčejíc, počala božský počátek nekonečného a rozumového života pro všechny časy. Tedy tělo světa bylo stvořeno viditelné, duše pak sice neviditelná, avšak účastna rozumu i harmonie, nejdokonalejší výtvar tvůrce ze všech pomyslných a věčných jsoucen nejdokonalejšího.*¹¹⁹

Duše světa je tvořící princip vesmíru, je obsažena ve všech věcech a všechny věci mají duchovní formu. Přirozenost všech věcí je čistý duch v akci.¹²⁰ Duch, duše, život se nachází ve všem a nestejnou měrou naplňují veškerou hmotu. Z toho plyne, že v nich tkví

¹¹⁷ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 165.

¹¹⁸ MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dostupné z: www.archive.org str. 157.

¹¹⁹ PLATÓN. *Timaos, Kritias*. Ed. František Novotný. OIKOYMENT, 1996. ISBN 80-86005-07-0. str. 31. 34b.

¹²⁰ TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE GNOSTIC PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: www.archve.org s. 85.

pravý aktivní princip a forma všech věcí. Proto je světová duše základním formálním principem univerza a všeho, co je v něm obsaženo. Pokud se život nachází ve všem, je duše formou všech věcí. Vše ovládá a ve všem, co je složeno, rozhoduje o složení a soudržnosti všech částí.¹²¹

Bruno se v otázce principu a příčiny světové duše obrací i na Plotína. Podle něj, jak tvrdí Bruno, vládne světová duše vesmíru snadněji, než naše duše našemu tělu. Světová duše vládne světu tak, že se neváže na to, čeho používá, není pod vlivem jiných věcí, ani nepůsobí s jinými věcmi.¹²²

*Protože náš kosmos je zajisté živočich obsahující všechny živočichy a své bytí a bytí takto má od něčeho jiného a protože to, z čeho pochází, odkazuje k duchu, nutně musí být také jeho pravzor v duchu a tento duch musí být duchovním kosmem, o němž Platón říká, že je v „živočichu o sobě“. Je-li dána jednak působící forma nějakého živočicha, jednak látka, která tuto semennou působící formu přijímá, musí nutně vzniknout živočich a právě tak je-li tu duchovní, všemohoucí přirozenost a nic jí nepřekáží – neboť není nic mezi ní a tím, co je mocno ji přijmout – musí nutně to druhé být pořádáno v kosmos a to první jej musí pořádat.*¹²³

Jedním ze zdrojů ohledně pojmu duše světa u Bruna je také Marsilio Ficino. Dle Hillary Gatti pojednává Ficino o duchovním konceptu celého vesmíru, který nazývá duše světa. Ta nemá žádná omezení, je rozšířená do celého vesmíru a zároveň tvoří substrát všech věcí v něm obsažených.¹²⁴ Podle Ficina je základem vesmíru Intelekt a tělo. Ty by bez duše nemohli být nikdy spojeny, jelikož samy o sobě nevykonávají žádný pohyb. Proto zde mezi nimi existuje mezistupeň a tím je Duše. Je to *Primum Mobile*, pohyblivá sama o sobě. Stojí ve středu a obsahuje všechny věci. Zároveň i tvoří stejnou měrou spojení mezi všemi věcmi, současně se nachází v celém vesmíru. Mimoto také vlastní díky Božské moci tolik semen, kolik tvoří věcí ve vesmíru.¹²⁵ Podle Bruna je díky duši světa vytvářen pohyblivý a oživený

---

¹²¹ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 172.

¹²² *Tamtéž*. str. 168.

¹²³ PLÓTÍNOS. *Věčnost, čas a duch*. Přeložil Petr REZEK. Praha: P. Rezek, 1995. ISBN 80-901796-5-7. str. 45.

¹²⁴ GATTI Hillary. *BETWEEN MAGIC AND MAGNETISM: BRUNOS COSMOLOGY AT OXFORD*. Book Title: Essays on Giordano Bruno. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/j.ctt7rnc2.6 str.30.

¹²⁵ FICINO, Marsilio. *Three Books of Life*. A Critical Edition and Translation with Introduction and Notes. By Carov V. Kaske and John R. Clark. Center for Medieval and Early Renaissance Studies. State University of New York and Binghamton. 1989. Arizona Board

vesmír, ve kterém není část, která se nepohybuje anebo by neměla duchovní princip vždy schopný aktualizace podle určitého stupně nebo řádu, rozlišeného v přírodě mezi formami. Duše světa je autenticky forma všech forem a obsahuje vše v čistém aktu s hmotou a může být tedy považována za buď příčinu, nebo princip.¹²⁶ Světová duše a božství nejsou zcela a nerozděleně přítomny v celku světa a v každé jeho části takovým způsobem jako hmota, jsou všude přítomny duchovním způsobem.¹²⁷

Mimo Intelktu je zde ještě jeden pojem, který Bruno převzal od Ficina, Je to vnitřní intelekt samotné duše vesmíru. Tvoří její kvintesenci. Podle Hillary Gatti měl Ficino dojít k závěru ohledně kvintesence ze zdroje známého jako *Picatrix*, ve kterém je tento pojem zaznamenán jako elisir.¹²⁸ *Picatrix* je původně arabský manuskript sepsaný Ghayatem al-Hakomem někdy v rozmezí 10. až 12. století, který má dle překladatele mě dostupné verze Hashema Atallaha důležitou roli v hermetickém rámci renesančních učenců, jako byl Marsilio Ficino.¹²⁹ Ve mě dostupném překladu *Picatrixu*, je tento pojem nazýván elixir. Podle Ghayata al-Hakima znamená elixir sílu sil, která působí na vše ve vesmíru a řadí hmotu do objektů podle jejich posloupnosti. Vytváří tak kombinace zvířat, rostlin a kovů. Skrze tyto kombinace vytváří světy, které jsou také těmito kombinacemi spravovány.¹³⁰ Bruno měl tento pojem skrze Ficinovu práci převzít a přejmenovat na vlastní pojem intelekt světové duše. Intelekt je v pojetí Bruna vyšší schopnost světové duše vytvářet formy. Světová duše vlastní intelekt a proto nepotřebuje vyšší princip, z kterého by utvářela formy. Je to podobné vytváření umění u člověka. Světová duše tvoří hmotu zevnitř, protože vlastní aktuální modely. Jako autentický učený příčiny.¹³¹ Tento vnitřní intelekt, duch, neboli elisir funguje jako pojídlo mezi fyzickým světem a duši světa, tvoří další mezistupeň vzájemných vazeb. Je jemný jako dech, Hillary

---

of Regents for Arizona State University. 1998. Vydání druhé. ISBN 0-86698-041-5. str. 243.

¹²⁶ BRUNO, Giordano, INGEGNO, A. *Giordano Bruno: Cause, Principle and Unity: And Essays on Magic* (Cambridge Texts in the History of Philosophy) (R. Blackwell & R. Lucca, Eds.). Cambridge: Cambridge University Press 1998. str. 16.

¹²⁷ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 176.

¹²⁸ GATTI Hillary. *BETWEEN MAGIC AND MAGNETISM: BRUNOS COSMOLOGY AT OXFORD*. Book Title: Essays on Giordano Bruno. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/j.ctt7rmc2.6 str. 30.

¹²⁹ AL-HAKIM, Ghayat. *Picatrix*. Translated by Hashem Atallah. Edited by William Kiesel. Seattle: OUROBOROS PRESS 2002. ISBN 0-9662950 0-5. Předmluva str. XVII.

¹³⁰ AL-HAKIM, Ghayat. *Picatrix*. Translated by Hashem Atallah. Edited by William Kiesel. Seattle: OUROBOROS PRESS 2002. str.12.

¹³¹ BRUNO, Giordano, INGEGNO, A. *Giordano Bruno: Cause, Principle and Unity: And Essays on Magic* (Cambridge Texts in the History of Philosophy) (R. Blackwell & R. Lucca, Eds.). Cambridge: Cambridge University Press 1998. str. 16.

Gatti se domnívá, že tento jev má původ v magii a byl Brunem posunut do astronomického a fyzického diskurzu.¹³²

Také Země a všechny ostatní konstelace mají podle Bruna vlastní životní princip, vlastní duši, která je součástí světové duše. Tato tvořící světová duše množí nekonečně odstupňované formy života. Jejich různorodost vytváří stupňovaný řád, systém a harmonii.¹³³ V Brunově vesmíru je vše oživeno, oduševněno. Intelekt řídí všechno, duše a základní principy vytvářejí a formují veškeré věci ve vesmíru. Smysly jsou odvozeny z imaginace, imaginace z důvodu, důvod z intelektu, intelekt z mysli. Celá duše je řízena Bohem a obývá inteligentní vesmír. Také lidská bytost má mnoho stupňů, je podobná žebříku přírody.¹³⁴ Lidskou duši přirovnává Bruno ke světlu, je odlišná od duše vesmíru, která řídí a proniká vším. Úkolem moudrého člověka je dosáhnout harmonie skrze vesmír. Očistný proces provádí každá duše přecházející z jedné formy do druhé, z jednoho světa do druhého, život člověka není omezen pouze na jeden život a pár zkušeností, ale putuje skrze celý vesmír.¹³⁵

3.2 Minima

I ta nejmenší součást vesmíru tvoří důležitou součást celku. Není tak malé části, aby nemohla přispět částí k řízení a dokonalosti nejvyššího.¹³⁶ Svět tvoří minima, jsou to v Brunově pojetí malé části jako atomy, neboli lépe Platónovi monády.¹³⁷ Jelikož je všechno v Brunově vesmíru oživeno, jsou monády a jejich metafyzický význam pro uchopení Brunova minima mnohem lepší pojem než současné fyzikální chápání mrtvých atomů. I dle tvrzení McIntyra tvoří minimum monády a jejich vztahy, kdy jsou monády ve vzájemném protikladu i shodě, jsou jednotlivé i všechny dohromady, mnoho a pár, konečné i nekonečné. Z toho důvodu je minimum zároveň i maximum, se všemi možnými stupni tvořenými mezi sebou. Monádou všech monád je Bůh, je to maximum všech minimum.¹³⁸ V tomto pojetí vidí Turnbull jako jednu z pravděpodobně použitých zdrojů Bruna i antického filosofa Pythagora a

---

¹³² GATTI Hillary. BETWEEN MAGIC AND MAGNETISM: BRUNOS COSMOLOGY AT OXFORD. Book Title: Essays on Giordano Bruno. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/j.ctt7rnc2.6 str.32.

¹³³ TURNBULL Coulson, LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO. THE Gnostic Press 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: www.archve.org str. 87.

¹³⁴ *Tamtéž.* str. 71.

¹³⁵ *Tamtéž.* str. 66.

¹³⁶ *Tamtéž.* str. 88.

¹³⁷ SINGER, Dorothea Waley. *The Cosmology of Giordano Bruno (1548-166)*. Zdroj: *Isis*, Vol. 33, No 2 (Jun., 1941), pp. 187-196. Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/330740 str. 190.

jeho číselné hodnoty. Podle Pythagora se nacházejí čísla za věcmi všeho bytí, nejsou finální, ale jsou příčinami existence všech věcí, mění své pozice a atributy. Nad všemi čísly se nachází Jeden. Jako absolutní číslo. Jeden obsahuje všechna čísla. Podle Bruna je Jeden perfektním číslem, je to základní monáda. Z Jednoho vycházejí nekonečné série čísel. Z Jednoho je tak vytvářeno nekonečno světů a ze světů nekonečně živých bytostí.¹³⁹ Vše ve vesmíru je utvářeno minimy. Tato minima jsou v neustálém pohybu skrze celý vesmír. Mají neustálou touhu vrátit se do jejich přirozeného těla a místa. Smrt je pouze část tohoto procesu, zatímco život je kvalita vlastní vyšší nebo nižší stupeň každé části přírody.¹⁴⁰ Materiální vazby minima jsou možné pouze díky duši světa, která tvoří vazby sama o sobě a také v materiálním světě.¹⁴¹ Každá forma ve vesmíru je výsledek přebývajících duše. Ve vesmíru není nic, co by nebylo neoduševnělé, mrtvé, vše přechází z nekonečna do nekonečna. Jelikož monáda je základním stavebním kamenem všech věcí ve vesmíru a skládá se do skupenství podle vzoru a zákonu přírody z jednoho do druhého v nepřetržitém pohybu a změně.¹⁴² Každá část vesmíru je matematickým bodem, fyzicky atomem a metafyzicky monádou. Množství a různorodost monád je nekonečné. Každá monáda je sama o sobě žijícím zrcadlem vesmíru.¹⁴³

3.3 Příroda a mysl

Duše světa a minima jsou dva základní pojmy Brunova vesmíru, skrze ně jsou utvářeny jeho veškeré zákony, jsou ve vzájemném protikladu i na stejné úrovni bytí. Brunův vesmír se skládá z těchto dvou principů, který tvoří formu a látku celého vesmíru, k tomu je ovšem ještě nutno přidat třetí rovinu, kterou je sama příroda. Pojem přírody hraje obecně zásadní roli v Brunově myšlení jakožto přírodního filosofa a také se podílí na tvorbě jeho nekonečného vesmíru. Nekonečný vesmír je dle tvrzení Singera stále se opakující téma v Brunově myšlení, nekonečný vesmír je jeden Celek, Bůh, univerzální příroda. Kterému nic

---

¹³⁸ MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dostupné z: www.archive.org str. 179.

¹³⁹ TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE Gnostic PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: archve.org str. 62.

¹⁴⁰ SINGER, Dorothea Waley. *The Cosmology of Giordano Bruno (1548-166)*. Zdroj: *Isis*, Vol. 33, No 2 (Jun., 1941), pp. 187-196. Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/330740 str. 189.

¹⁴¹ MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dostupné z: www.archive.org str. 169.

¹⁴² TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE Gnostic PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: archve.org str. 65.

¹⁴³ *Tamtéž*. str. 64.

míň, než nekonečný vesmír nemůže dát obraz dokonalosti.¹⁴⁴ Také dle tvrzení Granady je Brunův vesmír homogenní jak v prostoru, tak v čase, nutně nekonečný. Je výtvořem nekonečné Boží moci, vůle, která může stvořit pouze nekonečný a věčný vesmír v souladu s celou Boží nekonečnou mocí a identický s ní.¹⁴⁵

Brunova idea Boha má dvě roviny, dvě diametrálně odlišné ideje. Bůh je totožný s přírodou a Bůh panuje nad přírodou.¹⁴⁶ Universum je v jednotě s Bohem, vše ve vesmíru je řízeno jeho emanací. A protože Bůh nemá omezení v jeho schopnostech tvořit a vesmír vznikl jeho řízením, znamená to, že vesmír nemá omezení. Podle Bruna zde existuje pouze jeden svět. Bruno vidí Boha jako přírodu, přírodu všech přírod, jednoho a neoddělitelného. Bůh se nachází ve všech částech světa. Člověk je pouze částí celého kosmu, staví se vůči němu jako mikrokosmos k makrokosmu. A proto je hledání lidské přirozenosti zároveň hledání Božství.¹⁴⁷

Univerzální účinnou příčinou v přírodě je univerzální rozum, který je první a hlavní mohutností světové duše: světová duše je jeho univerzální forma. Univerzální rozum je nejnivnější, nejskutečnější a nejvlastnější mohutností světové duše. Je to něco, co se nemění, co vše vyplňuje, co osvětluje celé univerzum a ponouká přírodu, aby vhodným způsobem vytvářela své druhy. Má se proto k produkci přírodních věcí tak, jako náš rozum k obdobnému vytváření představ.¹⁴⁸ Bruno převádí přírodu na počítatelná čísla, měřitelnou velikost a na ideu, která je uchopitelná myšlením. Příroda nikdy nechybuje a nevytváří oblidnosti. Tvoří jako umělec a sama je zdrojem a substancí všeho umění. Příroda je živé umění a druh intelektuální moci. Práce přírody je práce inteligence.¹⁴⁹ Přírodu lze také pochopit jen a pouze skrze intelekt. Smysly jsou bezmocné k pochopení esence celku.¹⁵⁰ Bůh je nám tedy schopen se vyjevit díky tomu, že je reprezentován zákony přírody a skrze tyto

---

¹⁴⁴ SINGER, Dorothea Waley. *The Cosmology of Giordano Bruno (1548-166)*. Zdroj: *Isis*, Vol. 33, No 2 (Jun., 1941), pp. 187-196. Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/330740 str. 189.

¹⁴⁵ HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-418-3. str.367.

¹⁴⁶ TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE GNOSTIC PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: archve.org str.83.

¹⁴⁷ CANDELA, Guisepppe. An Overview of the Cosmology, Religion and Philosophical Universe of Giordano Bruno. Zdroj: *Italica*, Vol. 75, No. 3 (Autumn, 1998), pp. 348-364. Publikováno: American Association of Teachers of Italian. Dostupné z: www.jstor.org/stable/480055 str.348.

¹⁴⁸ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 165.

¹⁴⁹ TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE GNOSTIC PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: archve.org str. 82.

zákony se lidem odhaluje. Bytí Boha je nesrovnatelné se světem, přesto se odhaluje skrze fyzický svět a lidskou mysl. Boží přítomnost ve všech věcech, jeho stejné umístění v celém vesmíru je odkaz, který Brunovi umožnil Koperník rozbitím Aristotelského řádu světa, jeho sublunární a supralunární sféry, pozemského a nebeského.¹⁵¹ Dle názoru Ingrid Rowland Bruno použil Koperníka jako svůj zdroj pro výklad heliocentrické soustavy, ale už ne jako výklad pro obecný vesmírný koncept, Tam mu daleko lépe posloužil platónský výklad oživeného světa. Bruno byl podle Rowland především přírodním filosofem.¹⁵² Bůh je mysl vyjádřená v přírodě. On vytváří přírodní zákony, udržuje je a vytváří vesmír a život podle těchto zákonů. Každý může získat vědění o přírodních zákonech. Na základě souladu své vnitřní morálky s přírodou. Příroda se může stát průvodcem člověka, jeho zdrojem, ale člověk se svými limity nemůže řídit přírodu. Můžeme se lépe obeznámit s přírodními zákony, pokud pochopíme zdroje přírodních elementů, atomy, monády.¹⁵³ Bruno identifikuje účinnou příčinu světa se substancí, která obsahuje formu i látku, tvrdí, že rozum je jeden a nekonečný, zatímco všechny věci v něm jsou pouze akcidenty a podléhají zkáze. Ve světě je vše pouze projevem jediné nekonečné substance. Mnohost věcí je pouze zdánlivá.¹⁵⁴

Brunův vesmír je tvořen nekonečným počtem solárních systémů. Každé slunce je centrem pro mnoho světů. Každý sluneční systém je přitahován a odpuzován, pohybován vnitřní odpudivostí a přitažlivostí. V centru všeho se nachází slunce všech sluncí, vazba všech vazeb, chrám univerza hořící samotným životním principem vesmíru, svatým ohněm Vesta.¹⁵⁵ Pro Ingrid D. Rowland je střed vesmíru v Brunově pojetí všude-přítomný ve fyzickém světě. Bůh je všudypřítomný, v nekonečném vesmíru i jednotlivé individuální duši.¹⁵⁶ Jedná se především o metafyzický pojem, který složí k uchopení necentralizovaného vesmíru, tvrzením, že centrum vesmíru se nachází všude. Oproti tomu jsou jednotlivé solární systémy

---

¹⁵⁰ CANDELA, Giuseppe. An Overview of the Cosmology, Religion and Philosophical Universe of Giordano Bruno. Zdroj: *Italica*, Vol. 75, No. 3 (Autumn, 1998), pp. 348-364. Publikováno: American Association of Teachers of Italian. Dostupné z: www.jstor.org/stable/480055 str. 353.

¹⁵¹ *Tamtéž.* str. 354.

¹⁵² ROWLAND, D. Ingrid, *Giordano Bruno: Philosopher/Heretic*. University of Chicago Press edition. 2009. str. 155.

¹⁵³ TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE GNOSTIC PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: archve.org str.79-80.

¹⁵⁴ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7021-832-7 str.135.

¹⁵⁵ TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE GNOSTIC PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: archve.org str. 63.

¹⁵⁶ ROWLAND, D. Ingrid, *Giordano Bruno: Philosopher/Heretic*. University of Chicago Press edition. 2009. ISBN-10: 0-226-73024-7. str. 155.

jasně centralizované, závislé na sobě. Nejlépe lze stavbě Brunova vesmíru porozumět z následující citace:

„...vskutku existuje nebe, jenž je jím onen prostor a lůno veškerenstva: v němž je obrovské množství hvězd, jež nejsou nijak jinak upevněny nežli Země, Měsíc, Slunce i ostatní nesčetná vesmírná tělesa se pohybují v onom etherickém prostředí týmž způsobem jako naše Země: nemáme věřiti v jiná nebesa, v jinou základu a basi, o nichž by se opíraly ony nesmírné bytosti, jež se podílejí na uspořádání světa, pravého subjektu a nekonečné hmoty, na niž působí nekonečná božská moc. Že nás o tom dobře přesvědčuje i logicky ukázněné myšlení i božská zjevení mluvící o nesčetných zástupcích služebníků Nejvyššího, jemuž slouží a pomáhají statisíce tisíců. Jsou to ony obrovské bytosti, z nichž mnohé se nám projevují svým světlem a svými těly, jejichž obrysy vidíme. Z nich jsou některé žhavé, jako Slunce a jiná nesčetná ohnivá tělesa, jiné chladné, jako Země a Měsíc, Venuše a nesčetné jiné země. Všechny jsou ve vzájemných vztazích a mají vzájemný podíl na životním principu, vždy v jistém prostoru a v jistých vzdálenostech, tu jedny krouží kolem druhých, jak to vidíme na sedmi nám známých planetách, jež krouží kolem Slunce a mezi něž patří Země jako jedna z nich.“¹⁵⁷

Planety a slunce nemohou existovat samostatně, nezávisle na sobě. Planety ze svých sluncí berou pomocí kroužení a pohybu světlo a teplo.¹⁵⁸ Každá hvězda se nachází v pohybu, je poháněna vlastní rozumovou duší.¹⁵⁹ Pokud nazýváme Boha prvním principem a první příčinou, je tím myšlena jediná věc v různorodých vztazích. Bůh je prvním principem v tom smyslu, že všechny věci se řadí za ním v určitém pořadí podle posloupnosti, přirozenosti, trvání a důstojnosti.¹⁶⁰ Nekonečné množství světů a sluncí ničí Aristotelickou ideu vztahů mezi pozemským a nebeským světem. Nekonečný vesmír je homogenní, uspořádaný z nekonečného množství solárních systémů obklopených jemným etherem. Za těchto podmínek se zdá zachování hierarchie poměrně problematické. Za předpokladu, že dle názoru Bruna se nachází vše ve vesmíru stejnou měrou všude, není zde žádné nahoře nebo dole. Podle názoru Gatti se takto stává žebřík přírody pouze snem.¹⁶¹ Podle Powella je chápání

¹⁵⁷ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 106-107.

¹⁵⁸ HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). str. 368.

¹⁵⁹ *Tamtéž*. str. 368.

¹⁶⁰ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 164.

¹⁶¹ GATTI, Hilary. *SCIENCE AND MAGIC: THE RESOLUTION OF CONTRARIES*. Book title: Essays on Giordano Bruno. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z:

kosmu jako fyzikálního u Bruna zcela zavádějící, jelikož za fyzikálním světem se nachází duše a vesmírný duch. Takže by svůj výklad použil jako rozšířený animismus. Stanley Jaky říká, že Bruno sice rozšířením vesmíru udělal krok vpřed, ale zároveň jeho teologickým pojetím zase krok zpátky. Přímo Brunovi vyčítá, že jeho výklad s teologickými a filosofickými koncepty, nebyla správnou vědeckou myšlenkou. Protože použil teologický základ, musel také nutně později následovat střed s církví.¹⁶² Brunovo zbožštění planet je způsobeno jeho znalostí a imaginativním porozuměním spojeným s hermetickým světem. Toto hermetické pojetí nevylučuje jeho obhajobu určitého druhu fyzického kosmu.¹⁶³

Podle Candely byl Bruno vysokým knězem božského entuziasmu. Mnoho, z jeho pohledu bylo založeno na starověkém myšlení. Tak, jako celý renesanční svět viděl živý kosmos, naplněný božskou plností a metafyzické hierarchie. Základní harmonie božským a pozemským světem komunikující skrze různorodé spirituální činitele a inteligence. Zde se nachází Bruno, rozdvojený mezi vědeckou nehierarchickou a filosofickou formou myšlení.¹⁶⁴ Podle nových studií týkajících se evropských renesančních inteligentních vrstev, znamená role filosofa a mága hledání vysvětlení sil přírody v procesu aktivní náboženské reformy. Znamená to věřit, že reforma, založená na přírodní magii by mohla sjednotit disidenty v novém náboženství přírody, řízeném jednotným symbolem Slunce.¹⁶⁵ Pokud chce člověk dosáhnout povznesení, nelze jít cestou žádného náboženství, ani filosofie. Jde o mystickou cestu, která řídí všechny hvězdy ve vesmíru. Pravdu nelze najít v kostele, ale daleko lépe v alegoriích, mýtech a svatých mysteriích.¹⁶⁶ Bruno preferoval inteligenci a pokrok intelektu ve fyzice, metafyzice a morálce před křesťanskými praktikami. Vykoupení duše ze stagnace a sjednocení s Bohem lze dosáhnout skrze vědomí. Tělo se nachází v duši a duše je v mysli a mysl je v Bohu. Život duše je pravý život člověka, pravá schopnost člověka spočívá v Myšlení.¹⁶⁷ Intelekt a duše jsou pravé aktivní složky člověka, v tomto je člověk řízený stejným způsobem jako celý vesmír, Skrze Intelekt a duši světa. Z Koperníkova vesmíru přijal potvrzení o egyptské filosofii o pohybu vesmíru. Předpokládal, že heliocentrismus

www.jstor.com/stable/j.ctt7rmc2.19 str. 281.

¹⁶² *Tamtéž* 281

¹⁶³ CANDELA, Giuseppe. An Overview of the Cosmology, Religion and Philosophical Universe of Giordano Bruno. Zdroj: *Italica*, Vol. 75, No. 3 (Autumn, 1998), pp. 348-364. Publikováno: American Association of Teachers of Italian. Dostupné z: www.jstor.org/stable/480055 str. 351.

¹⁶⁴ *Tamtéž*. str. 351.

¹⁶⁵ *Tamtéž*. str. 352.

¹⁶⁶ TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE Gnostic PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: archve.org str. 67.

¹⁶⁷ *Tamtéž*. str. 68.

znamená blížící se návrat egyptského náboženství.¹⁶⁸ I dle názoru Miguela Granady se Bruno jako jeden z mála intelektuálů své doby hlásí ke Koperníkovu učení. Znamená pro něj nový úsvit, jež ohlašuje návrat ke starověké moudrosti.¹⁶⁹

Podle Bruna zde nejsou tři odlišné substance vesmíru, vesmír, čas a hmota. Tyto tři aspekty se spojují do jednoho a společně tvoří nekonečný vesmír, nekonečný ether a nekonečnou duši světa.¹⁷⁰ Dvojznačnost zacházení s tradičními magickými doktrínami a především Brunův nekonečný vesmír narušuje tradiční význam magie jako konceptuálního omezení s respektem k přírodnímu světu.¹⁷¹ Bruno přesto staví originální formy jazykového diskurzu, více přímo vyjádřeném v procesech přírodního světa. Navzdory Brunovu nekonečnému vesmíru je nezbytné zahrnout mezi světem, který je teď, bez obvodu, nekonečný, ale s konečnými formami života také čísla, obrazy, paměťové tabulky a otáčecí paměťová kola. Nekonečný vesmír ustupuje živoucí obrazovosti člověka. Je možné získat jasný obraz věcí, pokud pátravá mysl zůstane v samém obrazu.¹⁷² Vztah makrokosmu a mikrokosmu vyzdvihává podle názoru Cavendishe velikost člověka jako obrazu nekonečna. Bruno doporučoval k získání božské moci používat obrazy planet a hvězd.¹⁷³ Člověk se tedy skrze svůj intelekt, skrze svou duši může za pomoci použití přírodních zákonů přiblížit k Bohu. Tak jak to Bruno předkládá i ve svém paměťovém systému. Vzhledem k tomu, že Bruno je přírodním filosofem v tradičním renesančním smyslu. Tak i přes své novátorské úvahy zachovává žebřík přírody. Bruno zachovává respekt k přírodě a tedy i k přírodním zákonům, raději, než aby šel proti nim. Wagne Shumaker tvrdí, že disciplína známá renesančním filosofům jako přírodní (přirozená) magie se zdá být koherentní vůči rozvoji nové vědy, oproti démonické magii, ta je překážka.¹⁷⁴ Bruno stále zachovává pojem žebřík

---

¹⁶⁸ CANDELA, Giuseppe. An Overview of the Cosmology, Religion and Philosophical Universe of Giordano Bruno. Zdroj: *Italica*, Vol. 75, No. 3 (Autumn, 1998), pp. 348-364. Publikováno: American Association of Teachers of Italian. Dostupné z: www.jstor.org/stable/480055 str. 356.

¹⁶⁹ HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). str. 367.

¹⁷⁰ SINGER, Dorothea Waley. *The Cosmology of Giordano Bruno (1548-166)*. Zdroj: *Isis*, Vol. 33, No 2 (Jun., 1941), pp. 187-196. Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/330740 str. 193.

¹⁷¹ GATTI, Hilary. *SCIENCE AND MAGIC: THE RESOLUTION OF CONTRARIES*. Book title: Essays on Giordano Bruno. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/j.ctt7rmc2.19 str, 280.

¹⁷² *Tamtéž*. str. 282.

¹⁷³ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. V Praze: XYZ, 2008. ISBN 978-80-7388-072-9. str. 177-178.

¹⁷⁴ GATTI, Hilary. *SCIENCE AND MAGIC: THE RESOLUTION OF CONTRARIES*. Book title: Essays on Giordano Bruno. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z:

přírody, je mu to umožněno díky fenoménu duše. Funkce žebříku přírody se samovolně probouzí v duši, pokud se člověk osvobodí od nadvlády tělesných smyslů.¹⁷⁵ Magie je počátek principu mnohosti, která dává povstat světovému fenoménu, ale přebývá pouze u zrození procesu samotného myšlení. Magie v tomto smyslu je důvěrně příbuzná síle představivosti.¹⁷⁶ Samotný vesmír je někdy považován za obraz Boží., který je od Boha odlišen, někdy se tento rozdíl ztrácí.¹⁷⁷ Bruno ve svých magických pracích na prvním místě zdůrazňuje těžké odsouzení pověřivé a démonické magie, která se odchyluje od náboženské magie. Zároveň neodmítá existenci bytostí, takzvaných démonů, přesto zdůrazňuje, že démoni jsou pouze jedna složka v nekonečném množství přírodního vesmíru, tudíž nejsou ničím výjimečným. Brunova magie má za cíl především koncentrovat možnost posílení lidské mysli.¹⁷⁸ Brunova magie je stále více přesouvána do psychické sféry, stává se především prací mysli.¹⁷⁹ Bruno považuje formu a látku za univerzální principy. Někdy je považuje za rozdílné, někdy za totožné, za dva aspekty téhož principu. Tak jako fyzické a metafyzické univerzum. Pokud nazýváme Boha prvotním principem a příčinou, je to myšleno tak, že se všechny věci řadí za ním v jistém pořadí, podle posloupnosti, přirozenosti, trvání a důstojnosti.¹⁸⁰

Bruno interpretoval egyptské náboženství jako přírodní. Přírodní náboženství je pro něj nezbytná premisa pro náboženský etický systém. Je zde koncept božství ve vztahu k přírodě v hermetickém psaní a to, nesrovnatelný (neznámý) Bůh a imanentní (kosmický) Bůh. Bruno považuje tento koncept spíše za komplementární, než kontrastní. Polyteismus nevylučuje myšlenku jednoho nejvyššího bytí. Zdůrazňuje, že egyptské uctívání božství je jedno a absolutní. Viděl v egyptském náboženství hlubokou moudrost a přírodní magii.¹⁸¹

---

www.jstor.com/stable/j.ctt7rmc2.19 str. 285.

¹⁷⁵ PRESTON, Carole. FARINELLA, Alessandro G. *Bruno: Neoplatonism and the Wheel of Memory in the De Umbris Idearum*. Zdroj: *Renaissance Quarterly*, Vol. 55. No. 2 (Summer, 2002), pp. 596-624. Publikováno: Cambridge University Press on behalf of the Renaissance Society of America. Dostupné z: www.jstor.org/stable/1262319 str. 597.

¹⁷⁶ GATTI, Hilary. *SCIENCE AND MAGIC: THE RESOLUTION OF CONTRARIES*. Book title: *Essays on Giordano Bruno*. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/j.ctt7rmc2.19 str. 288.

¹⁷⁷ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. str.136.

¹⁷⁸ GATTI, Hilary. *SCIENCE AND MAGIC: THE RESOLUTION OF CONTRARIES*. Book title: *Essays on Giordano Bruno*. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/j.ctt7rmc2.19 str. 292.

¹⁷⁹ *Tamtéž*. str. 292.

¹⁸⁰ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). str. 164.

¹⁸¹ CANONE, Eugenio, *GIORDANO BRUNO: HERMETICISM AND MAGIC IN WISDOMS MIRROR. Bruniana a Campanelliana*, Vol. 10, No. 1 (2004), pp. 151-155.

Egyptané měli být uctívači přírodního náboženství skrze jejich pantheon bohů, jež jsou svým vzhledem podobni zvířatům. Podle Bruna má každé zvíře svůj vlastní přirozený (přírodní) instinkt, který určuje jeho chování. Jedná se o vnitřní instinkt, jakousi vnitřní inteligenci, která je odlišná od inteligence lidské. Zvířata nejsou schopna aktivního myšlení, ale mají svůj neomylný instinkt, který určuje jejich chování a který je především darem duše světa řízený podle přírodních zákonů.¹⁸² Mimo hermetické pojetí Boha je toto pro Bruna důkaz, že starověcí Egyptané ve svém pantheonu uctívali skryté zákony přírody. Bruno je v tomto přístupu pouze intelektuální představitel renesance. V 16. století začínají vycházet rukověti mytologie, ve kterých jsou sebrány mravoučné a fyzikální alegorické výklady pohanských mýtů a postav bohů. Renesance chápe mytologické bohy jako jména, nebo metafory netělesných mocností. Jde především o hierarchicky uspořádané formy, kdy se jediná božská síla rozkládá do nižších forem. Jde zde o hierarchický monoteismus.¹⁸³

Závěr

Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z : www.jstor.org/stable/24333578 str. 154.

¹⁸² MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozupné z: www.archive.org s219-220.

¹⁸³ HADOT, Pierre. *Závoj Isidin: esej o dějinách ideje přírody*. V Praze: Vyšehrad, 2010. Dějiny idejí. str. 86-87.

Giordano Bruno byl a stále zůstává kontroverzní osobností, která se za svého života věnovala mnoha směrům a jejíž životní pouť byla plná existenčních problémů i osudových myšlenek. Cílem mé práce bylo dosáhnout spojení mezi dvěma směry. Jedná se o magii a kosmologii. V první části práce, věnované kosmologii, je zřetelně vidět, že pro Bruna bylo nastalé přeskupení kosmologie, centralizování Slunce a postupné zvětšování vesmíru velmi důležitou událostí. Která později vedla až k jeho vlastnímu pojetí vesmíru. Složeného s nekonečného množství centralizovaných solárních systémů. Bruno byl následovník Koperníka i Kusánského. I když si některé jejich myšlenky přizpůsoboval podle sebe. Stali se tyto myslitelé velmi důležitým předpokladem pro rozbití starého řádu světa a nastolení řádu nového, které vyústilo až v dnes požímaný nekonečný vesmír. Za nějž vděčíme především odvaze a fantasii Bruna.

Ve druhé části mé práce se ukazuje, že Bruno. Přestože je dnes znám a uznáván převážně vědeckou společností. Měl i mnoho dalších plně renesančních zájmů. Mezi nimi také přírodní filosofii. V té navazuje na pěstovanou analogickou a sympatetickou tradici tvořící jeden ze základů systematizace celé renesanční vědy, přímo vycházející z učení Herma Trismegista. Bruno se ukazuje jako následovník této tradice. Sám sebe označuje za přírodního filosofa a s ohledem na jeho paměťový systém, vytvořený na základě systému Ramona Lulla ukazuje, že nejenomže je tento systém uchovatelný, ale zároveň dochází k jeho zvnitřnění. Skrze lidskou duši, která je pro Bruna nejdůležitější a vlastně i identifikační složkou člověka, se lze dostat až k Boku, který tvoří pomyslný vrchol žebříku přírody. Klíčové je pro mě zjištění, že Bruno někdy připodobňuje vesmír, jako obraz Boží. V tomto případě dochází k legitimizaci i vlastní duševní imaginace. Za předpokladu, že se člověk vztahuje k celému vesmíru jako makrokosmos a mikrokosmos. Je cesta, skrze vnitřní duchovní obrazy také legitimní cestou k Bohu.

Brunův vesmír je kompletně oživený, oduševnělý. Protože je jedno s Bohem, musí být nutně nekonečný. Jednota s Bohem je Brunův základní argument pro nekonečný vesmír. Vesmír tedy není pouhou mrtvou věcí. Ale je to plně funkční oživený organismus. Mající vlastní duši. Každá jeho nejmenší část se podílí na tvorbě celého vesmíru. Bruno se snaží za všech okolností zachovat přírodní řád. Včetně žebříku přírody. Zároveň i vztahu člověka k přírodě jako mikrokosmu k makrokosmu. Pro Bruna je každá část vesmíru oduševnělá a podílející se plnohodnotně na Boží přítomnosti ve vesmíru, zároveň je ale i ve svém postavení účastna i hermetického řádu světa. Vzniká zde zajímavý rozpor. Kdy Bruno vytváří nový obraz vesmíru, v podstatě revoluční. Ale zároveň je velkým zastáncem starobyklých národů,

především Egyptanů. V tomto ohledu se dá dokonce předpokládat, že Bruno sám sebe považuje za znovu objevovatele starodávného vědění. Předpokládá, že to, co sám vytváří, je vlastně znovuobjevením staré pravdy. Bruno je ve své podstatě mágem, který snaží nastolit starý řád světa. To je celkem zajímavá skutečnost v rámci předpokladu, že Bruno je revoluční předchůdce moderního vidění světa. Nekonečného vesmíru.

Seznam literatury

Primární literatu

AL-HAKIM, Ghayat. *Picatrix*. Translated by Hashem Atallah. Edited by William Kiesel. Seattle: OUROBOROS PRESS 2002.

AGRIPPA VON NETTESHEIM, Heinrich Cornelius. *Okultní filosofie*. Praha: Trigon, 1993. Ametyst (Trigon). ISBN 80-85320-40-1.

BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL).

BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-760-5.

BRUNO, Giordano. *Thirty Statues, A Book of the Art of Memory and the Art of Invention*. Translation and Introduction Scott Gosnell. Published by Huginn, Muninn and Co., Windcastle press, Columbus, OH, USA. 2019. ISBN: 9781074966355.

FICINO, Marsilio. *Three Books of Life*. A Critical Edition and Translation with Introduction and Notes. By Carov V. Kaske and John R. Clark. Center for Medieval and Early Renaissance Studies. State University of New York and Binghampton. 1989. Arizona Board of Regents for Arizona State University. 1998. Vydání druhé. ISBN 0-86698-041-5.

Hermetismus: tajné nauky starého Egypta. Přeložil Jaromír KOZÁK. Praha: Eminent, 2002. Tajné nauky starověku. ISBN 80-7281-109-6.

KOPERNÍK, Mikuláš, HLADKÝ, Vojtěch, ed. *O oběžích nebeských sfér*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2016. ISBN 978-80-7285-199-7.

KUSÁNSKÝ, Mikuláš. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filozofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. ISBN 80-7021-472-4.

PLATÓN. *Timaos, Kritias*. Ed. František Novotný. OIKOYMENT, 1996. ISBN 80-86005-07-0.

PLÓTÍNOS. *Věčnost, čas a duch*. Přeložil Petr REZEK. Praha: P. Rezek, 1995. ISBN 80-901796-5-7.

Sekundární literatura

- BRUNO, Giordano, INGEGNO, Alfonso. *Giordano Bruno: Cause, Principle and Unity: And Essays on Magic* (Cambridge Texts in the History of Philosophy) (R. Blackwell & R. Lucca, Eds.). Cambridge: Cambridge University Press 1998. doi:10.1017/CBO9781139164221.
- CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. V Praze: XYZ, 2008. ISBN 978-80-7388-072-9.
- GARIN, Eugenio, ed. *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-653-0.
- GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. Praha: Grada, 2011. Mysterion (Grada). ISBN 978-80-247-3143-8.
- HADOT, Pierre. *Závoj Isidin: esej o dějinách ideje přírody*. V Praze: Vyšehrad, 2010. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7429-013-8.
- HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-418-3.
- KIECKHEFER, Richard. *Magie ve středověku*. Praha: Argo, 2005. Každodenní život. ISBN 80-7203-660-2.
- KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*. V Praze: Vyšehrad, 2004. Dějiny idejí. ISBN 80-7021-586-0s.
- KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7021-832-7.
- MCINTYRE, J. Lewis. *Giordano Bruno*. New York: The Macmillan Company. 1903. Dozupné z: www.archive.org
- NAUERT, Charles g., JR. *AGRIPPA AND THE CRISIS OF RENAISSANCE THOUGHT*. Editoři: Robert w. Harbeson, Max H. Fisch, Robert w. Johannsen, Robert E. Scott. 1965 by the Board of Trustees of the University Illinois. Manufactured in the United States of America. Library of Congress Catalog Card No. 65-63002.
- NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. ISBN 978-80-7325-350-9.
- NEUBAUER, Zdeněk. *O čem je věda?—Mikuláš Kusánský/Trialogus de possess*. Malvern 2009. ISBN 978-80-8670-255-1.
- ROWLAND, D. Ingrid, *Giordano Bruno: Philosopher/Heretic*. University of Chicago Press edition. 2009. ISBN-10: 0-226-73024-7.

TIMBERLAKE, Todd, WALLACE, Paul. *Finding Our Place in the Solar System: The Scientific Story of the Copernican Revolution*. Cambridge. Cambridge University Press, 2019. ISBN 9781107182295.

TURNBULL Coulson, *LIFE AND TEACHING OF GIORDANO BRUNO*. THE Gnostic PRESS 1918. Box 596, San Diego. Cal. Dostupné z: www.archve.org

YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7021-908-9.

YATES, Frances Amelia. *Umění paměti*. Přeložil Tomáš KRAMÁR, přeložil Martin ŽEMLA, přeložil Pavel ČERNOVSKÝ. Praha: Malvern, 2015. ISBN 978-80-7530-022-5.

Články

BOOS, Sarah Jane. *Does Gods Creation Hide or Disclose its Creator? A conversation with Ramon Llull*. Zdroj: *new Blackfriars*, Vol. 85, No. 996 (March 2004), pp. 170-185. Publikováno: Wiley. Dostupné z: www.jstor.org/stable/43250807

CANDELA, Guiseppe. An Overview of the Cosmology, Religion and Philosophical Universe of Giordano Bruno. Zdroj: *Italica*, Vol. 75, No. 3 (Autumn, 1998), pp. 348-364. Publikováno: American Association of Teachers of Italian. Dostupné z: www.jstor.org/stable/480055

CANONE, Eugenio, *GIORDANO BRUNO: HERMETICISM AND MAGIC IN WISDOMDS MIRROR. Bruniana a Campanelliana*, Vol. 10, No. 1 (2004), pp. 151-155. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z : www.jstor.org/stable/24333578

CATANA, Leo. *THE COINCIDENCE OF OPPOSITES: CUSANIAN AND NON-CUSANIAN INTERPRETATION IN THE THOUGHT OF BRUNO*. *Bruniana a Campalliana*, Vol. 17. No. 2(2011), pp. 381-400. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24337634

DUNCAN, Denis. *Calvino, Lull, Lucretius: Tvo models of Literary Combinatorics*. Zdroj: *Comparative Literature*, Vol. 64, No. 1 (winter 2012), pp. 93-109. Publikováno: Duke University on behalf of the University of Oregon. Dostupné z: www.jstor.org/stable/41412159

FARINELLA Alessandro g., PRESTON Carole. *Giordano Bruno: Neoplatonism and the Wheel of Memory in the De umbris Idearum*. Zdroj: *Renaissance Quarterly*, Vol. 55, No. 2

(Summer, 2002), pp. 596-624. Publikováno: Cambridge University Press on behalf of the Renaissance Society in America.

GATTI, Hilary. *BETWEEN MAGIC AND MAGNETISM: BRUNO'S COSMOLOGY AT OXFORD. Essays on Giordano Bruno*, Princeton University Press, PRINCETON; OXFORD, 2011, pp. 17–39. JSTOR, www.jstor.org/stable/j.ctt7rmc2.6. Accessed 25 Mar. 2021

GATTI, Hilary. *SCIENCE AND MAGIC: THE RESOLUTION OF CONTRARIES*. Book title: Essays on Giordano Bruno. Publikováno: Princeton University Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/j.ctt7rmc2.19

GIGLIONI, Guido. *WHO IS AFRAID OF FRANCES YATES? GIORDANO BRUNO AND THE HERMETIC TRADITION (1964) RIRTY YEARS LATER*. Zdroj: Bruniana and Campanelliana, 2014, Vol. 20. No. 2. (2014), pp. 421-432. Publikováno: Accademia Editoriale. Dostupné z: www.jstor.com/stable/24339075

HUTTON, Patrick H. *The Art of Memory Reconceived: From Rhetoric to Psychoanalysis*. Zdroj: *Journal of the History of Ideas*, Jul.-Sep., 1987, Vol. 48, No. 3 (Jul.-Sep., 1987), pp. 371-392. Publikováno: University of Pennsylvania Press. Dostupné z: www.jstor.com/stable/2709758

KNOX, Dilwyn. *FICINO, COPERNICUS AND BRUNO ON THE MOTION OF THE EARTH*. Bruniana a Campanelliana, Vol. 5. No. 2.(1999), pp. 333-366. Publikováno: Accademia Editiale. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24331708

MAZZOTA Guissepe. *Brunos Radical Critique of Humanism*. Zdroj: *Annali dltalianistica*, Vol. 26, Humanisms, Posthumanisms and Neohumanisms (2008), pp. 171-186. Publikováno: Arizona State University. Dostupné z: www.jstor.org/stable/24016279

MCMULLIN, Ernan, *Bruno and Copernicus*. *Isis*, Vol. 78, No.1 (Mar., 1987), pp. 55-74, Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/232729

MOLLAND, George. *Roger Bacon and the Hermetic Tradition in Medieval Science*. Zdroj: *Vivarium*, Vol. 31, No. 1 (1993), pp. 140-160. Publikováno: Brill. Dostupné z: www.jstor.org/stable/42569882

SINGER, Dorothea Waley. *The Cosmology of Giordano Bruno (1548-166)*. Zdroj: *Isis*, Vol. 33, No 2 (Jun., 1941), pp. 187-196. Publikováno: The University of Chicago Press on behalf of The History of Science Society. Dostupné z: www.jstor.org/stable/330740

YATES, Frances A. *The Art of Ramon Lull: An Approach to It through Lulls Theory of the Elements*. Zdroj: *Journal of the Warburg and Countrauld Instituces*, 1954, Vol. 17, No. 1 / 2 (1954). Pp. 115-173. Publikováno: The Warburg Institute. Dostupné z: www.jstor.com/stable/750135